
Toelichting en ontwerpvisie toe te voegen gebouwen in de vesting van Slot Loevestein

1968 | TPAHG architecten | 06-06-2023

VOORWOORD

Zoals beschreven in het Loevestein ambitie document d.d. januari 2020 is de ontvlechting van commerciële, facilitaire en museale functies belangrijk om de museale waarde van Loevestein te versterken.

Na het rapport 'Doorontwikkeling Munnikenland' dd. 3 juli 2020 is er in overleg met de RCE en monumentencommissie een HIA/CHER rapport d.d. 24 juni 2022 opgesteld.

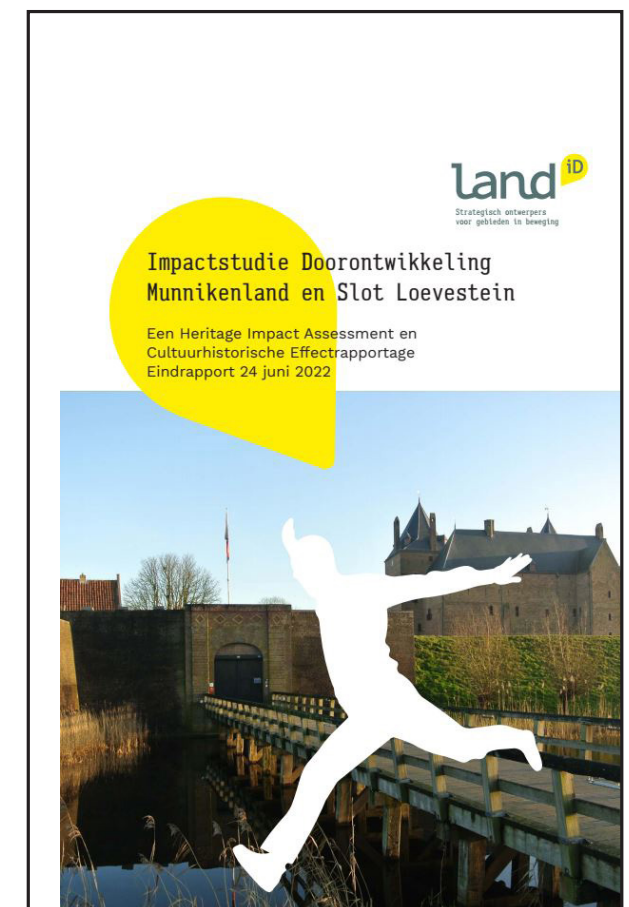
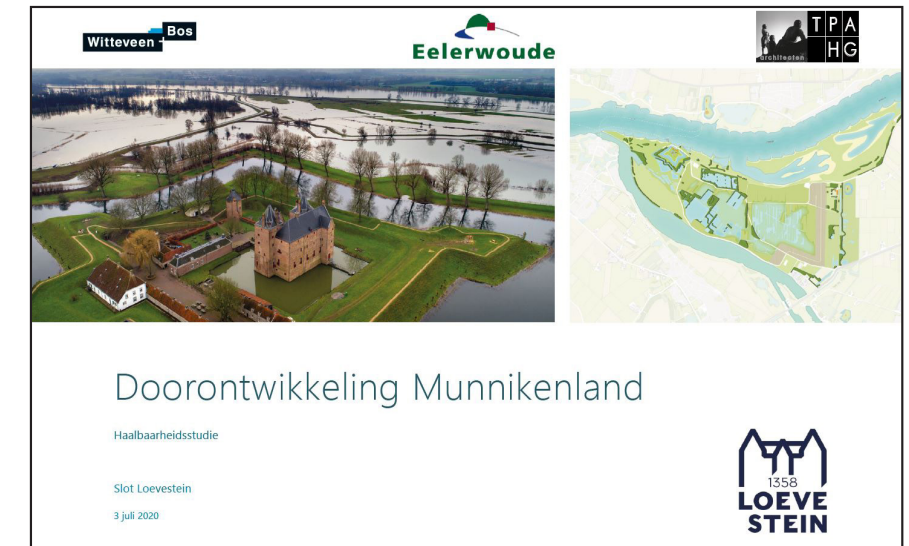
In de rapporten zijn de verschillende toevoegingen beschreven en beoordeeld, waarbij als onderlegger de verschillende rapportages over onder andere de Hollandse Waterlinie (Kernkwaliteiten NHW) en de omgevingsvisie zijn meegenomen.

Het voorstel is om een aantal bouwvolumen terug te brengen in de vesting om enerzijds de beleving van de bezoeker te intensiveren en anderzijds ruimte te geven aan nevenfuncties, zodat 'ontvlechting' kan plaatsvinden.

Met name de route vanaf de poort naar het Slot, en het Slot zelf zouden meer museale functies moeten krijgen, nevenfuncties zoals horeca en vergaderfaciliteiten kunnen worden verplaatst om toch de exploitatie gezond te houden.

Op basis hiervan kunnen we uitgangspunten voor reconstructie en ontwerp opstellen voor de verschillende bouwvolumes, waarin we ons in dit rapport focussen op de volumes binnen de vesting.

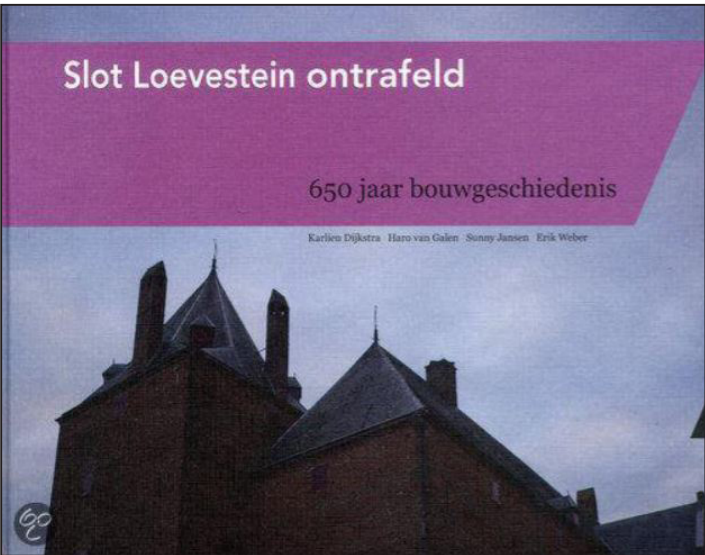
Om een goed beeld te krijgen van de implementatie van de nieuwe volumes is in het kort de opbouw in historie van de vesting inzichtelijk gemaakt. Vervolgens is een voorstel van uitgangspunten opgesteld hoe om te gaan met het ontwerp van de nieuwe invullingen, aan de hand van de beschikbare informatie en voorbeelden.

DE BOUWHISTORISCHE ONTWIKKELING IN HET KORT

Op basis van het bouwhistorisch onderzoek van bureau BBA ‘Bouw- en gebruiksgeschiedenis’ is er een overzicht gemaakt in de bouwhistorische ontwikkeling in het kort. Dit, om zoals eerder aangegeven, een overzicht in tijd te krijgen van de verschillende bouwvolumes die er nu staan en gestaan hebben. Er zijn uit dit rapport relevante teksten en beelden overgenomen. Overige schetsen komen uit het boek ‘Slot Loevestein ontrafeld’ - 650 jaar bouwgeschiedenis van Karlien Dijkstra, Haro van Galen, Sunny Jansen en Erik Weeber. Een aantal is aangepast om op deze manier de opbouw in beeld weer te geven.

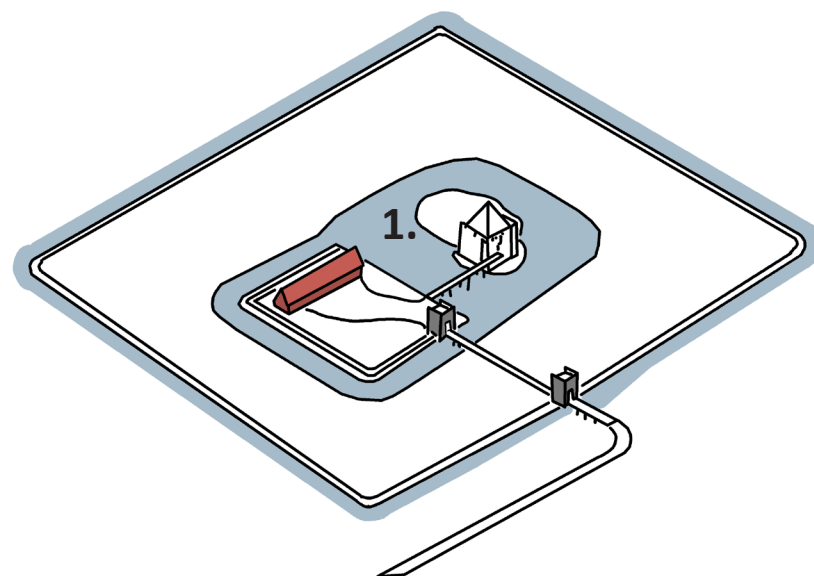
Het kasteel zelf is hierbij buiten beschouwing gelaten.

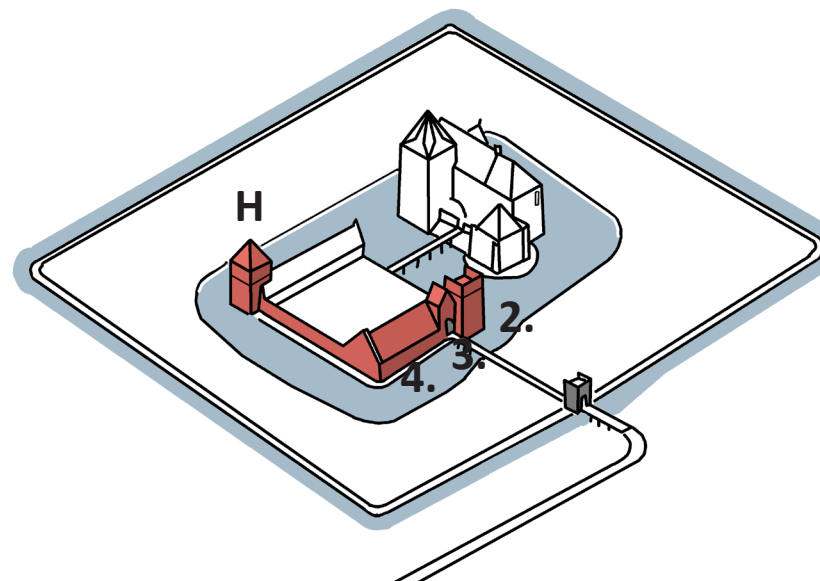

ONTWIKKELING LOEVESTEIN

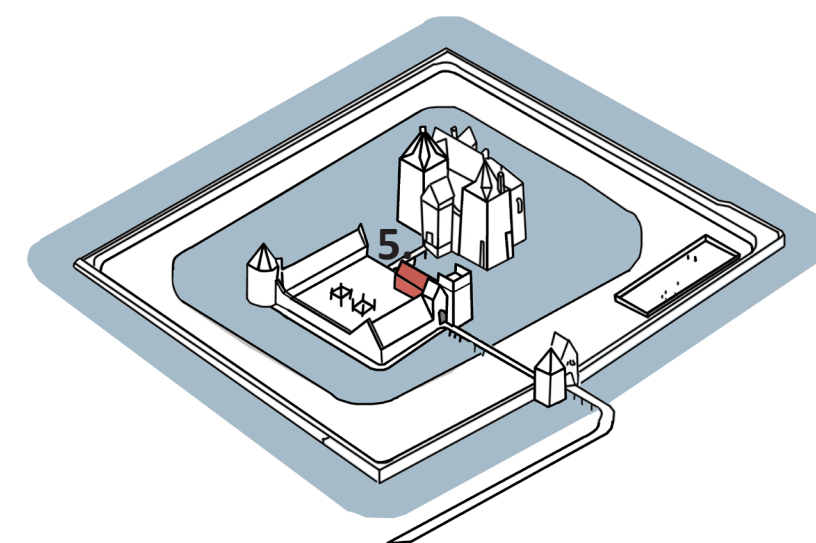
KASTEEL MET VOORBURCHT

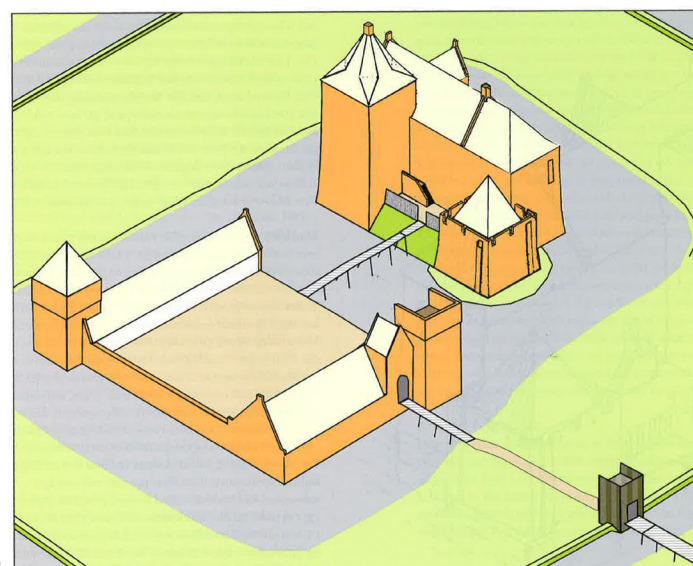
1361 boerderij 'bouhuus', later het Oude Tuighuis

1368 De Barbary (kruittoren)(H), de Bougoignetoren(2), de middelpoort(3) en de brouwerij(4).

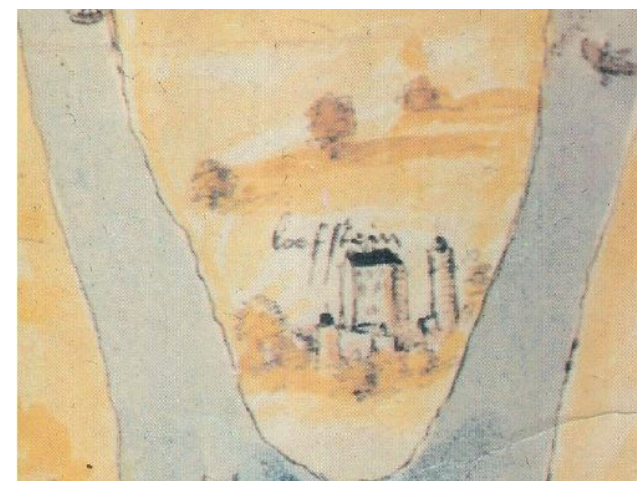

1415 De paardenstal.(5)

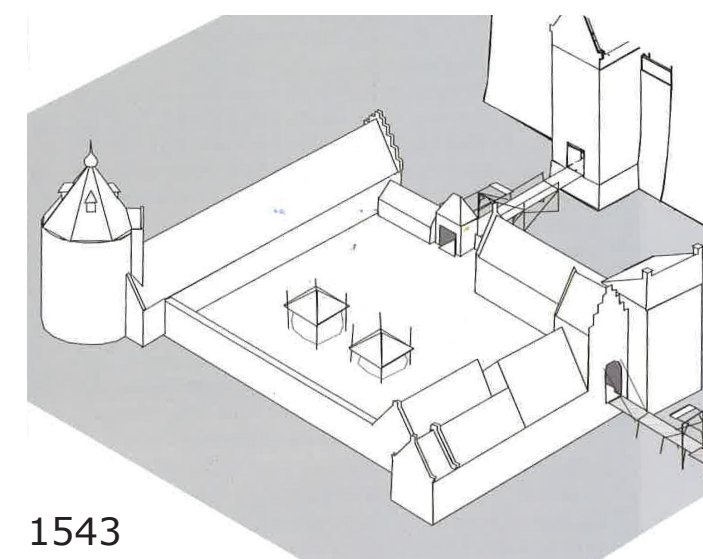
1368

De voorburcht was al gebouwd door Dirc Loef en bestond in elk geval in 1368. De voorburcht had toen al twee torens, een poortgebouw en in ieder geval een bouwhuis.

1524

De kaart is één van de vroegste afbeeldingen van Loevestein. Het kasteel is als een massief blok weergegeven. Voor het kasteel is de voorburcht zichtbaar. Gezien de schematische opzet van de tekening is deze waarschijnlijk in de eerste plaats als symbool te interpreteren.

1543

Reconstructie van de voorburcht met in de inventaris uit 1543 genoemde gebouwen. Geheel rechts de Bourgoigne met de Middelste poort. Op de voorgrond het brouwhuis en tegen de ronde Barbarye staat het bouwhuis. De paardenstal is achter de poort zichtbaar. (tekst en afbeelding uit 'slot Loevestein ontrafeld'.

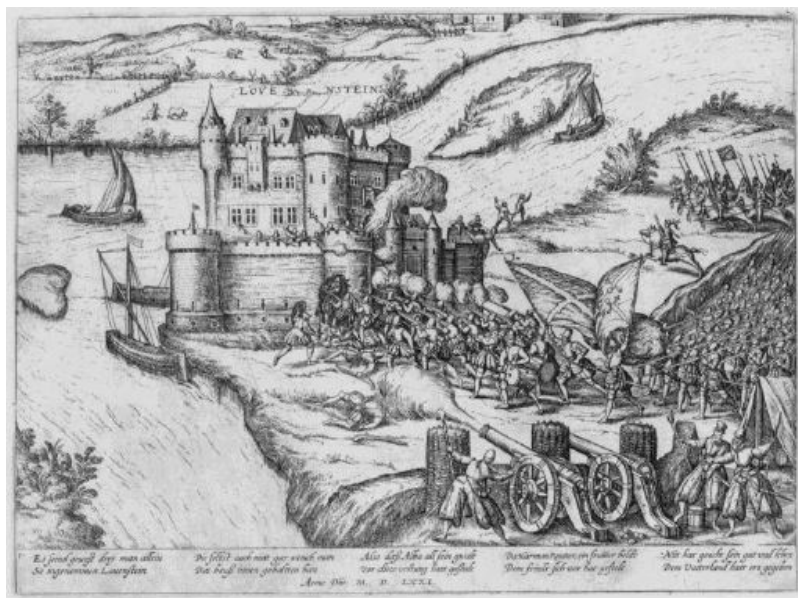
Tijdens de bouw van de eerste fase halverwege de 14e eeuw van de Riddertoren en daarna de Zaalvleugel, de Keukentoren, de poorttoren en de schildmuur zal het terrein ten zuidoosten vooral als bouwterrein gebruikt. In 1368 werd voor het eerst melding gemaakt van de Voorburcht.

1. Bouwhuis - Vanaf het vroege begin van slot Loevestein was er een boerderij 'bouhuus', (1373-1375) aan het kasteelterrein verbonden. Dat er naast de poort van de voorburcht een paardenstal was past ook in het beeld van een middeleeuws kasteel in functie.

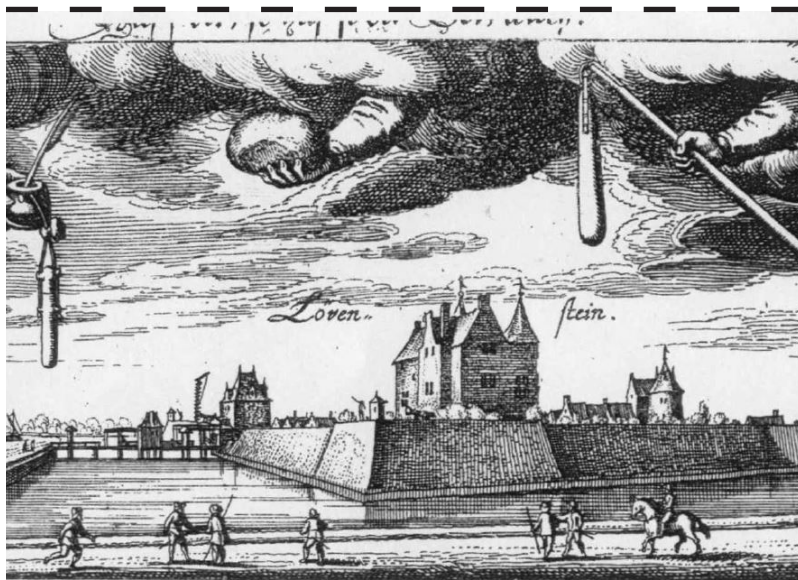
2. Kruittoren (Barbary) - Het bestaan van de kruittoren kan voor het eerst met zekerheid worden aangetoond in het jaar 1407. Waarschijnlijk stamt de huidige toren van de herstelfase na het beleg van 1397. Hoe de oorspronkelijke toren eruit zag is niet bekend. Mogelijk was het een vierkante toren, zoals de Bourgoignetoren op de noordwestelijke hoek.

ONTWIKKELING LOEVESTEIN

1570

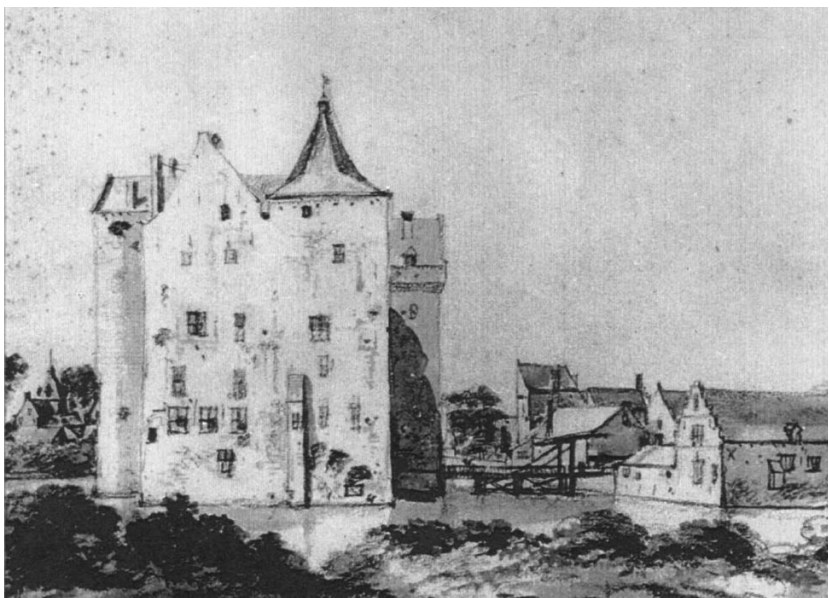

1678

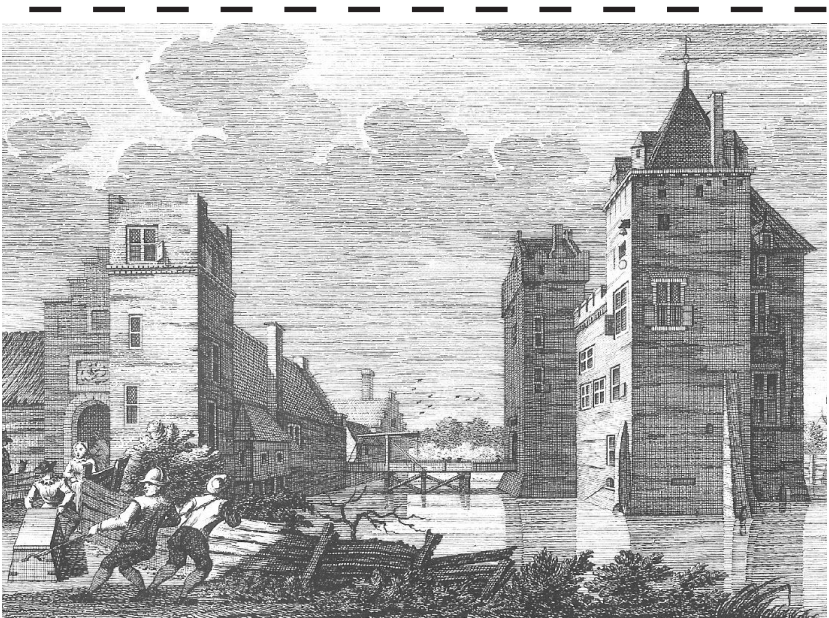

1630

Links voor de Middelste poort. De slechts gedeeltelijk zichtbare poort was voorzien van een bovenbouw met trapgevel. Links daarvan respectievelijk een met stro belegde schuur, een van een pannendak voorzien pand en nog net een mogelijke (vierkante) torenconstructie. Rechts van de poort de vierkante Bourgoignetoren met twee verdiepingen en een zolderverdieping met kruisvenster onder een lessenaarsdak. Daarachter een lang bouwwerk met boven de gracht een uitgebouwde houten erker. Voorbij de (open) toegang naar de ophaalbrug een klein gebouwtje evenwijdig aan de gracht, haaks aansluitend op het Oude Tuighuis, dat aan de (westelijke) grachtzijde was voorzien van een trapgevel. Het lijkt één van de meest betrouwbare en gedetailleerde afbeeldingen van de voorburch te zijn.

1646

1760

De vesting Loevestein was een soldatendorp. De gezinnen van de compagnie op Loevestein woonden op Loevestein, soms generaties lang. Naast de soldaten met hun gezinnen woonden er altijd enkele burgers met hun vrouwen en kinderen, zoals een dominee, schoolmeester etc. Dit gaf Loevestein ook het karakter van een bescheiden nederzetting. De toegangspoort werd waarschijnlijk in 1589 of kort daarna gebouwd nadat de oude toegangspoort aan de noordzijde van de vesting was komen te vervallen. De middeleeuwse voorburch was zijn noordgracht al in het eind van de 16e eeuw 'kwijtgeraakt'; de rest van de omgrachting verdween in de 18e eeuw. De bebouwing van anno 1600 was echter nog vrijwel intact. In 1659 woedde er een brand, die enige bijgebouwen in de as had gelegd. De Kruittoren en het bouwhuis bleef buiten schot. Tot 1853 zouden de gebouwen en opstallen op de voorburch geleidelijk aan verdwijnen, met uitzondering van de oude Barbary (Kruittoren).

De Bourgoignetoren (2)- Op de noord-westhoek van de voorburch had deze 3 of 4 verdiepingen, met een zolder. Het gebouw was tot het begin van de 17e eeuw in gebruik als kruitmagazijn. Omstreeks 1777 heeft men de toren gesloopt. De stenen zijn hergebruikt in het complex.

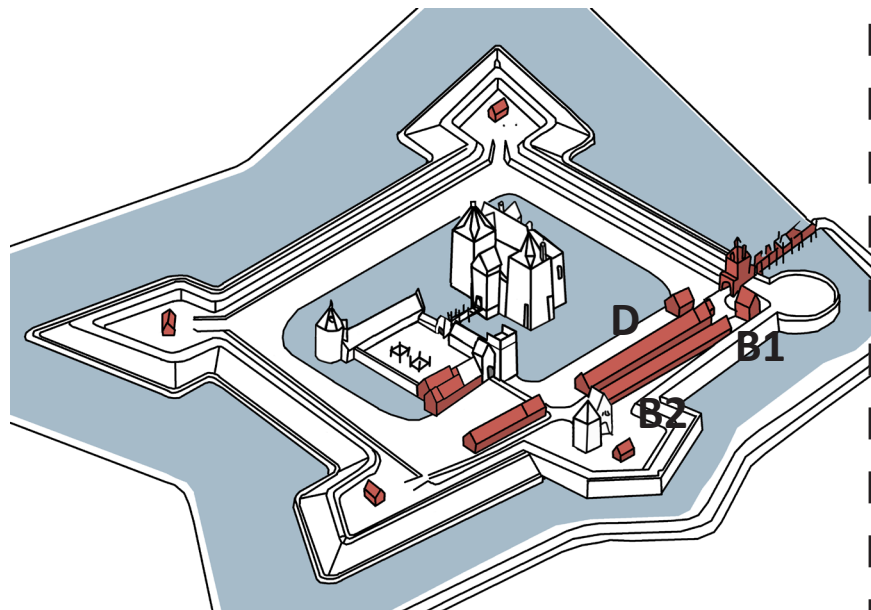
De middelpoort (3)- De toegangspoort tot de voorburch aan de oostzijde tegen de Bourgoignetoren aangebouwd, had waarschijnlijk boven de doorgang één vertrek en een zolder. Deze is waarschijnlijk gelijk met de Bourgoignetoren gesloopt.

De brouwerij (4)- Begin 15de eeuw stond er op de voorburch ten oosten van de poort tevens een brouwerij.

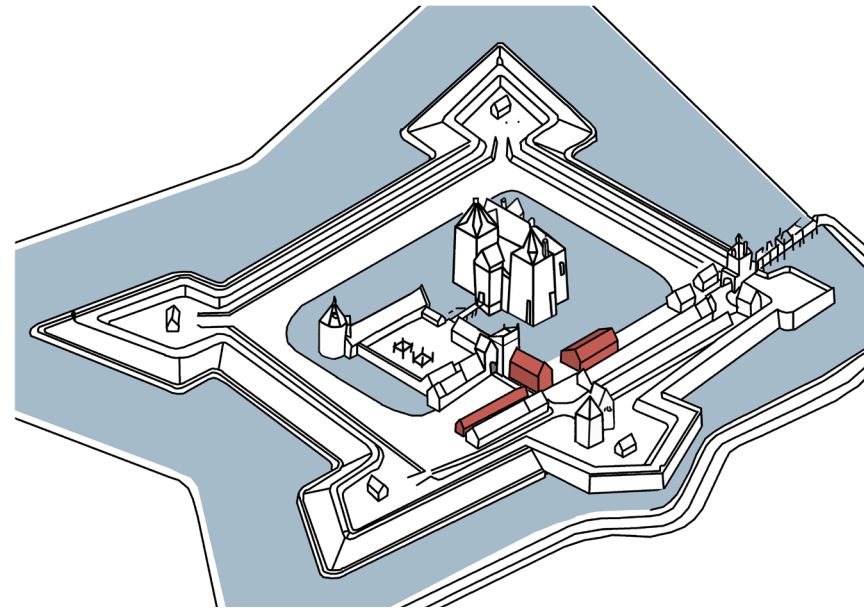
De paardestal (5)- Tegen de zuidkant van de Bourgoigne kwam een paardenstal te staan.

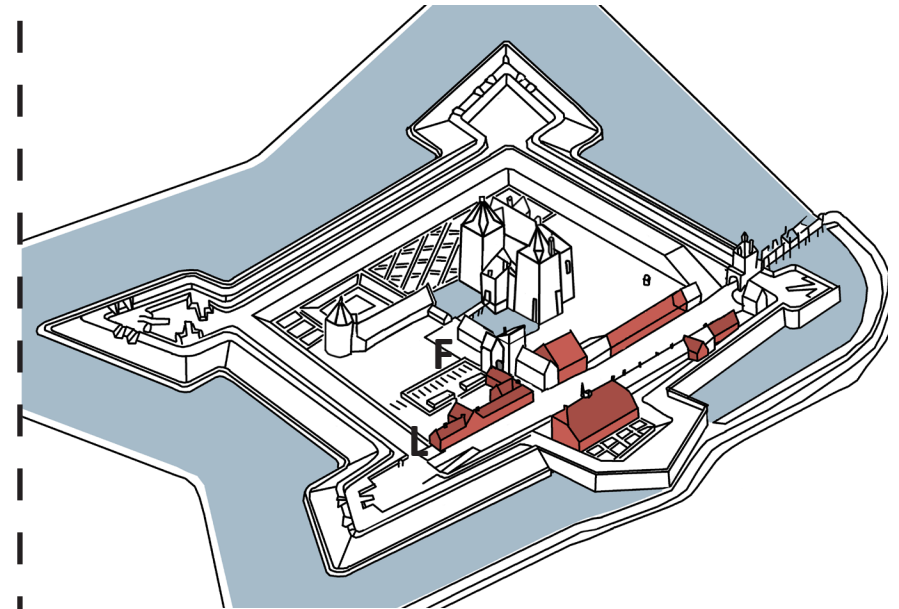
ONTWIKKELING LOEVESTEIN

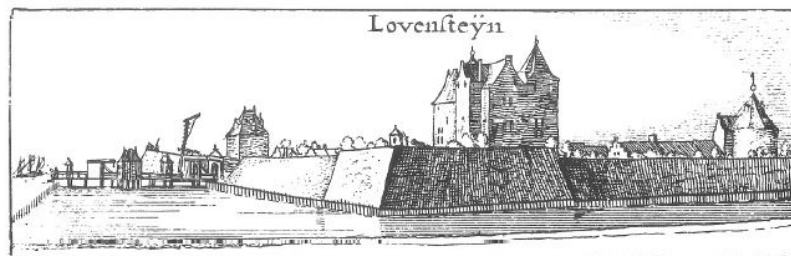
1600

1655

1750

Afb. 8 Navolging van afb. 4a (midden onder), met opschrift 'Lovensteijn'. Anoniem, 17de eeuw. Kopergravure. (Herkomst literatuur: Makken, 1981, p.85 onder)

1630

1732

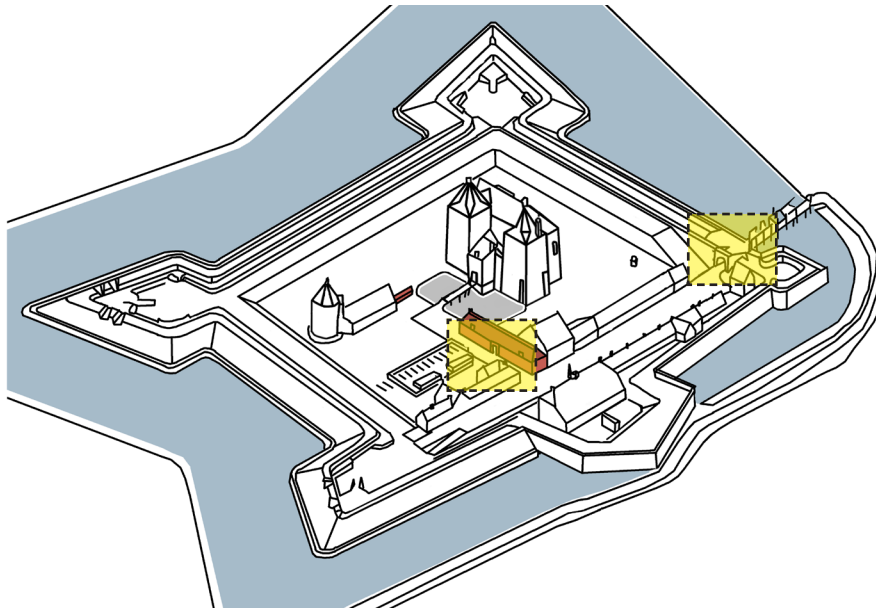

1745

Barakken. Met de aanleg van een nieuwe omwalling vanaf 1575 ontstond er de behoefte om de vaste militaire bezetting onder te brengen. In eerste instantie gebeurde dat uiterst primitief. Soldaten moesten zelf maar hun hutten timmeren. Maar al gauw werd er van hogerhand het een en ander gereguleerd, zoals blijkt uit een besluit van 1589 om vijftien dubbele hutten van steen te bouwen voor de soldaten. In deze periode werd ook een wachtgebouw gerealiseerd, dat later werd uitgebreid met een tweede rij huisjes en officierswoningen. In 1725 was de bouwkundige staat van deze laat-16de-eeuwse stenen soldaten- en officiersbarakken zo slecht dat deze vernieuwd moesten worden. Enkele jaren later is begonnen met de vernieuwing van het complex, dat omstreeks 1713 ruimer kon worden opgezet, met name dankzij het dempen van (een deel van) de noordelijke kasteelgracht. In 1730 waren er veertien nieuwe barakken af, gelegen aan de linkerkant na het binnenkomen van de vesting (**Blok B2**). Aan de overzijde, tussen de Hoofdwacht en de schuur van de predikant, werden twee jaar later nog eens zes (vier soldatenbarakken met aan weerszijden een sergeantsbarak) van dergelijke barakken opgeleverd (**Blok D**). In de tweede helft van de 19de eeuw zijn de barakken (Blok D) gewijzigd in een kazerne met ziekenzalen. Voorbij de toegang naar de voormalige voorburch bevonden zich achter het huidige **Blok F**, ter hoogte van de huidige Gelderse kapschuur (**Blok L**), enkele huizen die na 1605 waren gebouwd. Aan het eind van de 17de eeuw heeft men deze bebouwing gesloopt, er rond 1730 een achttal soldatenbarakken verzeen. Met daartussen een 'laboratorium' dat in 1844 niet meer als zodanig werd gebruikt. Deze barakken zijn deels afgebroken. Aan zuidzijde van deze rij barakken verrees in 1733 de Schoolmeesterswoning met schoollokaal en een woning voor de vroedvrouw (**Blok F**). In de keel van het Grote Stenen Bastion (noordbastion) staat een groot dubbel, in 1730 gebouwd woonhuis (**C**) op de plaats van een tot woonhuis verbouwd restant van de middeleeuwse toegangspoort (Nederste Poort).

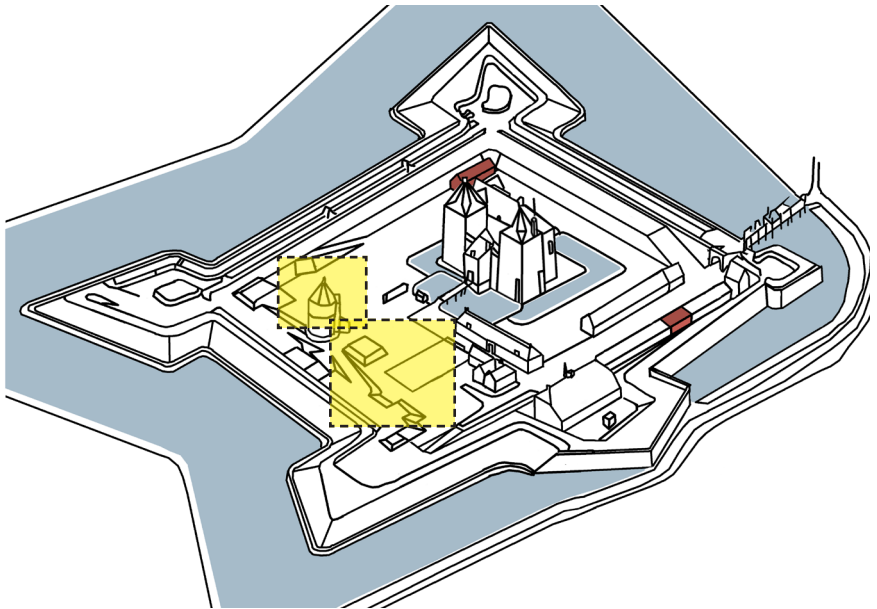

ONTWIKKELING LOEVESTEIN

1781 - 1840

Omstreeks 1777 heeft men de Bourgoignetoren gesloopt. De stenen van de toren zijn hergebruikt in het complex.
Eind 18e eeuw is de opbouw afgebroken en heeft met de klok en het uurwerk verplaatst.
De Middelpoort is wellicht gelijktijdig gesloopt.

1914

1871

1915

Links van het kasteel zijn de artillerieloods uit 1889 zichtbaar en de tijdens de Mobilisatie gebouwde loods.

Het arsenaal en Oude Tuighuis. - In 1781 werd een nieuw gebouw opgeleverd, het Arsenaal, als nieuw turfmagazijn. Het naast de Kruittoren gelegen oude magazijn (affuithuis), waarvan de westelijke helft met afsluitende trapgevel inmiddels was gesloopt, werd turfmagazijn en brandspuithuis onder de naam Oude Arsenaal of Oude Tuighuis. In 1853 verdween ook het laatste deel van dit gebouw.

Artillerieloods - in 1889 werd aan de zuidwestzijde van de kasteelgracht onder aan de wal een dubbelwandige houten artillerieloods geplaatst van zeven bij twaalf meter, welke in de jaren 60 van de 20e eeuw werd gesloopt. De zuidoever van de kasteelgracht vertoont thans nog een sprong waar deze loods heeft gestaan. Een nabijgelegen loods uit de tijd van de Mobilisatie was al eerder afgebroken.

ONTWIKKELING LOEVESTEIN

NU

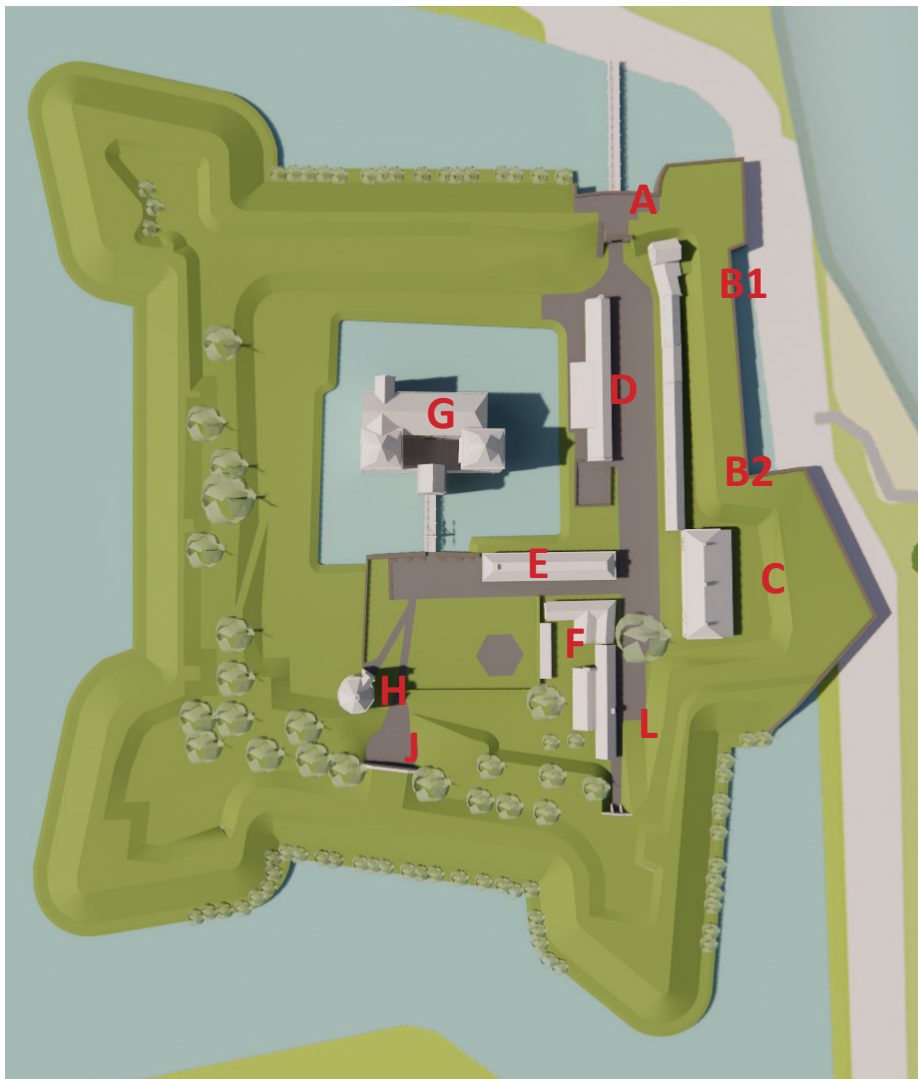

In de 20e eeuw hebben de verschillende bouwvolumes verschillende restauraties ondergaan. In 2011 zijn er, onder leiding van architect Marc van Roosmalen, in opdracht van het Rijksvastgoedbedrijf, drie volumes gerealiseerd. In het verlengde van de schoolmeesterswoning is het langgerekte volume (Gelderse kapschuur) weer teruggebracht. Achter de barakken, bouwdeel L, is een volume geplaatst t.b.v. van de horeca. Deze is vormgegeven als schuur, modern, maar wel passend in de historische rangorde. Dit geldt ook voor de Gelderse kapschuur (L), vorm en verschijningsvorm zijn in eerste instantie historisch, echter door moderne details te herkennen in tijd.

HUIDIGE SITUATIE

AANDUIDING EN BENAMING BOUWVOLUMES

Globale datering van de gebouwen volgens het bouwhistorisch onderzoek:

A	- toegangspoort	- 1589 of kort daarna
B1	- beheerderswoning	- 1590- 1690- 1730
B2	- barakken	- (voor) 1728
C	- commandeurswoning	- einde 14 eeuw, begin 15e eeuw
D	- barakken met hoofdwacht	- ca. 1590- ca. 1730
E	- arsenaal	- ca. 1781
F	- barakken met schoolmeester-woning	- ca. 1730
G	- kasteel	- 1450
H	- barbary, kruittoren	- ca. 1400
J	- kazemat	- ca. 1883

Moderne bouwdelen (20e eeuw)

L	- Gelderse kapschuur	- 2011
M	- aanbouw achter de barakken	- 2011

ONTWERPUITGANGSPUNTEN

Om een lijn vast te stellen waarbinnen er ontworpen gaat worden is het van belang de ontwerpuitgangspunten vast te stellen waarbinnen er ontwikkeld gaat worden. Hierin is het belangrijk om naast de cultureel-historische en monumentale waarden, zeker ook de beleevingswaarde vanuit de bezoeker, de museale kant mee te nemen.

In de visie van Loevestein wordt met alle betrokken partners en partijen gewerkt aan een integrale benadering om de inhoudelijke samenhang weer te geven, de toekomstbestendigheid van de ontwikkeling te waarborgen en versnippering op verschillende terreinen tegen te gaan. De vesting met alle historische gebouwen uit verschillende tijdfasen is het ‘binnenmuseum’ met als hoogtepunt het middeleeuwse kasteel, het Munnikenland is het ‘buitenmuseum’ met verschillende landschapstypen, de rivieren en historische museale hotspots, zoals de Batterij Onder Brakel.

Het Munnikenland en de vesting van Slot Loevestein hangen nauw met elkaar samen – in de ontstaansgeschiedenis en functie (schotveld, inundatiegebied, etc.). De topografie, de beplanting, de interactie van de mens, de rivieren en het landschap door de eeuwen heen is op weinig plaatsen in Nederland zo goed afleesbaar als in dit gebied. Blauw (water), groen (natuur) en goud (cultuurgeschiedenis) komen op een bijzondere manier bij elkaar. Deze elementen spelen een belangrijke rol in de identiteit van Nederland. Dat biedt een unieke kans voor educatie en leerzame recreatief-toeristische beleving.

Een uitgangspunt is dat, vanaf het verlaten van de N-weg en de vier kilometer tot de vesting en het slot, we de bezoeker willen meenemen op een ‘rite de passage’, waarbij deze zijn dagelijkse realiteit achter zich laat en open staat voor het bijzondere cultuurlandschap en cultuurhistorie. In de inrichting en ontwikkeling wordt van deze ervaring uitgegaan. Volumes aan de rand van het gebied hebben nog een hedendaagse uitstraling, passend bij de open en natuurlijke omgeving, terwijl gebouwen binnen de vesting aansluiten op de authentieke ervaring van de militaire vesting: ruig, stoer, functioneel. Sleutelwoorden zijn harmonie en balans.

Loevestein wil bijdragen aan duurzaam behoud door ontwikkeling en het gebied beschermen door sturing en bewustwording. Het is belangrijk dat de gewenste volumes zich voegen in dit cultuurlandschap en cultuurhistorie en bijdragen aan de functie van het gebied.

Voor de geplande volumes buiten de vesting van het slot Loevestein gelden andere voorwaarden dan daarbinnen, omdat hier het cultuurlandschap de randvoorwaarden bepaalt. Binnen de vesting zullen de aanvullingen op de bestaande gebouwen ondergeschikt blijven, het slot is en blijft de publiekstrekker en de monumenten erom heen uiteraard zeer waardevol.

Voor de entreegebouwen bij de toegang van het natuurgebied zal een vloeiend en natuurlijk beeld gecreëerd kunnen worden waarin gebouw en landschap naar elkaar toe komen. Transparantie, groen, natuurlijke materialen. Belangrijk is om zichtlijnen, licht en de verschillende landschappelijke hoogten mee te nemen in het ontwerp. De twee entreegebouwen hebben een éénduidige vormgeving om zo duidelijkheid voor de bezoeker te creëren.

Voor de aanvullende volumes binnen de vesting is het zeer belangrijk dat deze niet detoneren in de historische context. Het is belangrijk dat het verhaal van Loevestein duidelijk beleefd en verteld kan worden.

In de voorstellen van het haalbaarheidsonderzoek is te zien dat de volumes gemaakt zijn op basis van gebouwen die er eerder gestaan hebben om zo de historische ontwikkeling en ruimtelijke verhoudingen toe te kunnen lichten. Anders, dan bij veel andere historische locaties gaat het bij Loevestein niet om één moment in de geschiedenis, maar om bijna zeven eeuwen. De focus ligt niet op het moment van de oprichting van de eerste toren door ridder Dirc Loef in 1358, noch op het moment dat het Ministerie van Defensie de functie heeft opgeheven in 1951, of een tussenliggend gebeurtenis, maar op de ontwikkeling door de tijd en de betekenis van Loevestein in de Nederlandse geschiedenis. Hierbij spelen de verschillende ontwikkelingsfasen van de vesting een belangrijke rol welke direct samen hangen met het militair-strategische en functionele gebruik. Zie hiervoor het boek van Karlien Dijkstra “Loevestein ontrafeld: 650 jaar bouwgeschiedenis.” (2011), en Poederoijen: Stichting Museum Slot Loevestein”.

ONTWERPUITGANGSPUNTEN

Hoe om te gaan met de balans tussen harmonie, beleving en afleesbaarheid in tijd bij het toevoegen van nieuwe bouwvolumes?

Uitgangspunt is dat de beoogde gebouwen alleen in zekere zin zijn gereconstrueerd, met de intentie dat het duidelijk moet zijn dat deze wel anno nu gerealiseerd zijn. Het uitgangspunt is niet om historische gebouwen na te maken maar de historische uitgangspunten in materiaal, verhouding en schaal te gebruiken voor de nieuwbouw. Streven is om hierdoor een harmonie te bewerkstelligen met de bestaande bebouwing. Door aangepaste materiaaltoepassing en details zullen de nieuwe gebouwen wel als duidelijk nieuw herkenbaar blijven. (voorbeeld hiervoor is de recent gerealiseerde nieuwbouw).

Op basis van het bovengenoemde uitgangspunt blijft de beleving van de bezoeker authentiek. Het duidelijk wat historisch is en waar het om een herplaatsing gaat. De historische sfeer blijft overeind en laat het zien welke gebouwen er in het verleden onderdeel uitmaakte van het complex.

Hierin zijn verschillende gradaties te onderscheiden, het moet afleesbaar blijven wat puur gereconstrueerd is, en wat ‘invulling’ is.

Als eerste voorbeeld hierbij is de poort. Bestaande tekeningen geven een helder beeld van hoe deze er uit heeft gezien, een zekere reconstructie is hierbij mogelijk. Tweede vraag zou hierbij kunnen zijn of het noodzakelijk is om dit te reconstrueren. In het geval van de poort is dit niet zozeer functionaliteit als wel de beleving van de bezoeker.

De bebouwing op de voorburcht is het tweede voorbeeld, in de basis is de geslotenheid van deze plek verloren gegaan en zou bij herbouwing dit weer kloppen met het geheel (beleving). Door de bouw van het Arsenaal zal dit niet meer zuiver kunnen en dus zal bij onderdelen een moderne invulling te zien zijn.

Het interieur kan ‘anno nu’ worden vormgegeven maar aansluitend bij de uitgangspunten van eenvoud en functionaliteit van de militaire vesting, wel met alle faciliteiten die bij een hedenhaags gebouw horen. Hiermee is het verschil met de historische gebouwen meteen duidelijk. Waar, eenmaal binnen, het verhaal van het gebouw verteld kan worden.

De eerste indruk van afstand moet een historische zijn, een eenheid met de monumenten, waarna bij benadering duidelijk wordt welk gebouw historisch is en welke eigentijds.

Binnen de vesting zijn in eerdere jaren al moderne invullingen gerealiseerd, waarbij ook de eerdere of deels bestaande gebouwen als uitgangspunten zijn genomen, zoals Blok L en Blok D. Het lijkt goed om in het huidige en toekomstige beleid door te gaan en met dit uitgangspunt om ervoor te zorgen dat de gebouwen binnen de vesting een eenheid vormen.

Architectuur

Belangrijk is om een balans te vinden tussen afleesbaarheid in tijd en de totale beleving van het slot van de bezoeker. Hierin hoeft derhalve de afweging reconstructie versus moderne invulling niet eenduidig te zijn maar kan verschillen per opgave. Hierin is zeker wel belangrijk een herkenbare lijn aan te brengen in het geheel waardoor er weer rust en harmonie ontstaat. Gezocht moet worden naar architectuur waarin reconstructie en modern elkaar aanvullen, en soms contrasteren.

Deze weging hangt met name samen met de belangrijkheid in beleving en de beschikbare gegevens tot reconstructie. Om een globale indruk te krijgen is als uitgangspunt deze twee onderdelen: de beleving en de mate van mogelijke reconstructie

Hierbij is gewerkt met verschillende fasen/ manieren om aan te geven hoe het beoogde volume zich verhoudt tot de de historische gegevens en hoe daar vervolgens mee om te gaan. De ‘sterren’ geven aan in hoeverre de beleving van de bezoeker ten opzichte van het beoogde volume belangrijk is.

ONTWERPUITGANGSPUNTEN - SCHEMATISCH -

DE ARCHITECTUUR

RESTAURATIE ----- RECONSTRUCTIE----- MODERNE INVULLING

1 RESTAURATIE

De eerste orde is het restaureren van de reeds al bestaande monumenten. Een proces wat in de lijn van het onderhoudsplan al reeds jaren gaande is.

2 TOEVOEGINGEN OP HISTORISCHE WIJZE

Dit zijn aanpassingen waarbij bijvoorbeeld de herkenbaarheid, het ritme van de gevel, de ondergeschiktheid van de aanpassing dusdanig zijn, dat er gekozen wordt om in de lijn van het bestaande ontwerp een nieuw element toe te voegen, in de basis is hierbij niet afleesbaar dat dit een moderne toevoeging is.

3 TOEVOEGINGEN OP MODERNE WIJZE

Dit zijn aanpassingen waarbij in het moment een toevoeging plaats vindt die afleesbaar in de tijd is. Hierbij is het belangrijk dat de toevoeging in rangorde en balans blijft kloppen.

4 GEHELE RECONSTRUCTIE

Het terugbrengen van gebouwen die er eerder hebben gestaan. Gegevens van de vroegere architectuur moeten hierbij aanwezig zijn. Hierbij kan men bepalen of de reconstructie herkenbaar modern moet zijn of niet.

5 RECONSTRUCTIE MET MODERNE DETAILLERING

Het terugbrengen van gebouwen die er eerder hebben gestaan. Om te beginnen is het goed vast te stellen welke gegevens hiervan beschikbaar zijn. Op basis hiervan kan bepaald worden wat voor niveau en vorm reconstructie toegepast kan worden.

6 NIEUWBOUW MET HISTORISCHE GRONDSLAG

Het terugbrengen van gebouwen op de plek waar eerder een gebouw heeft gestaan. Hierbij kan onduidelijk zijn wat de verschijningsvorm was, waardoor reconstructie niet mogelijk is. Een gebouw, afleesbaar in de tijd, maar wel zoveel mogelijk in de lijn wat er gestaan heeft, is dan de optie.

7 NIEUWBOUW ZONDER HISTORISCHE GRONDSLAG

Door ruimtebehoefte of noodzaak voor een bepaalde functie kan het plaatsen van een bouwvolume zonder een historische grondslag een keuze zijn. Ook kan het zijn dat een functie niet meer geschikt is voor het bestaande monument en een aanvullend volume noodzakelijk is.

DE BELEVING

***

BELEVING VAN DE BEZOEKER IS ERG BELANGRIJK

De tijdsbeleving van het gebouw is essentieel en versterkt de beleving van de bezoeker.

**

BELEVING VAN DE BEZOEKER IS BELANGRIJK

De context van het gebouw is van belang en versterkt de beleving van de bezoeker.

*

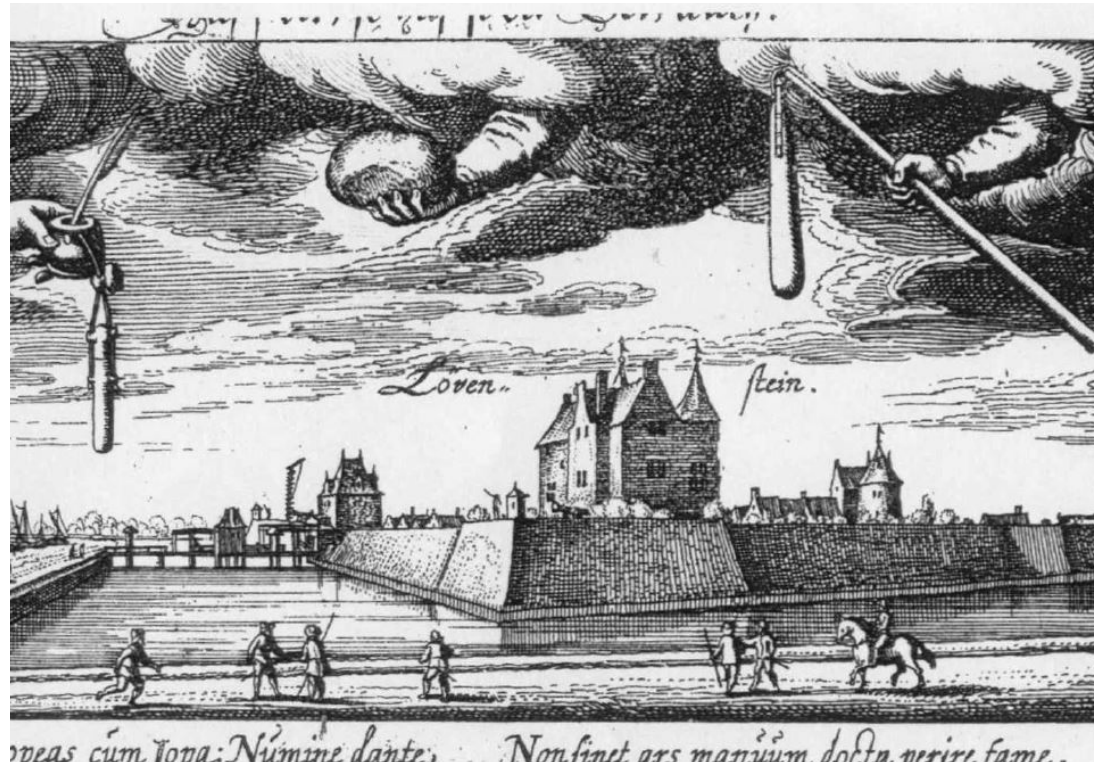
BELEVING VAN DE BEZOEKER MINDER BELANGRIJK

De context met het museale is minder en daarom minder van belang.

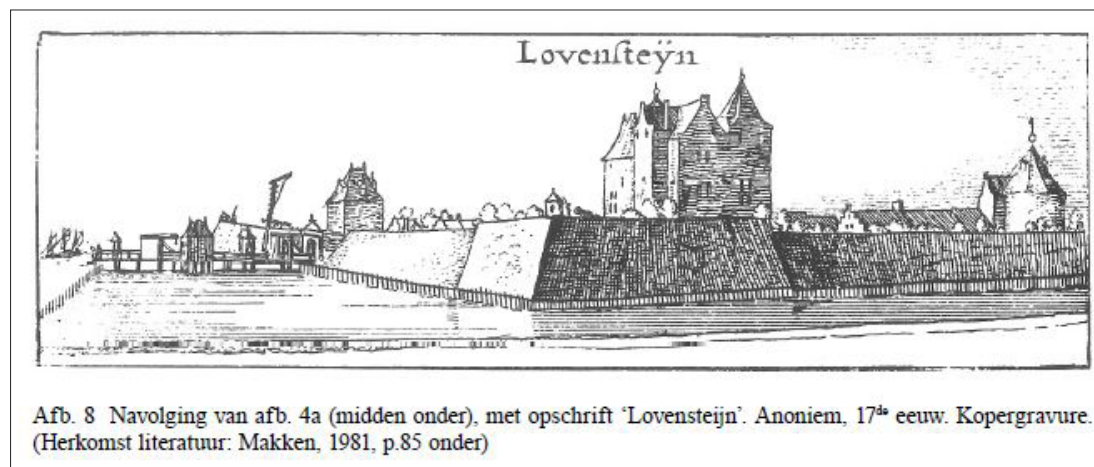
Op de volgende pagina's worden de voorgestelde bouwvolumes behandeld met een overzicht in informatie en de ontwerputgangspunten

DE TOEGANGSPOORT

1678

1630

1732

1745

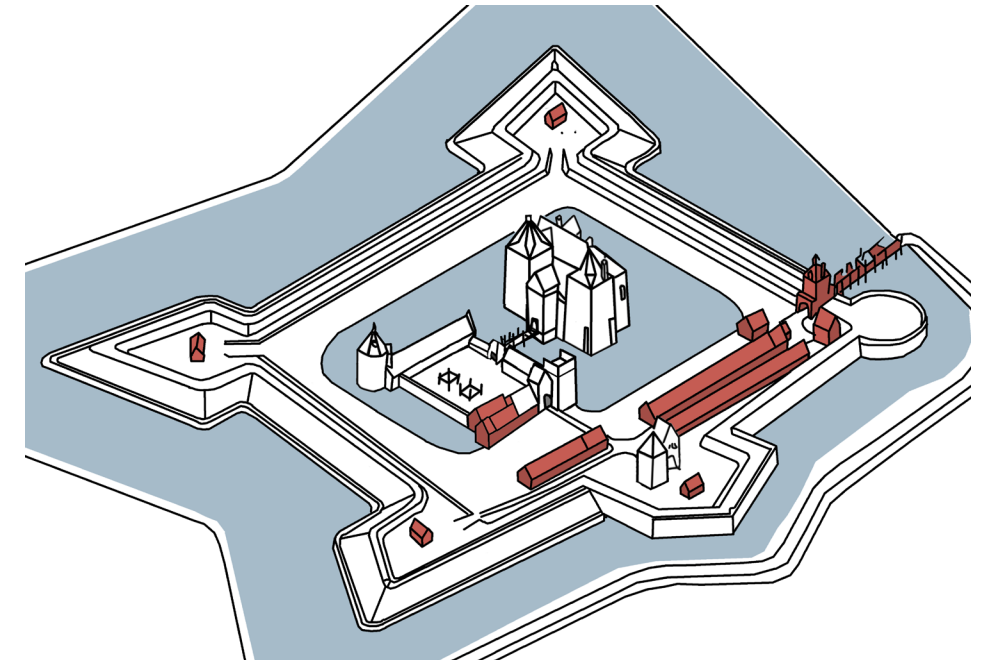
De Toegangspoort werd waarschijnlijk in 1589 of kort daarna gebouwd nadat de oude toegangspoort (Nederste Poort) aan de noordzijde van de vesting bij het huidige blok C was komen te vervallen met de aanleg van een omwalling. Met die aanleg in opdracht van stadhouder Willem van Oranje werd na 1576 een begin gemaakt. In 1613 wordt vermeld dat werk aan de nieuwe voorpoort en bijbehorende brug is aanbesteed. Of dit de eigenlijke bouw of alleen onderhoud betreft is niet duidelijk. In 1592 is er sprake van een klok met uurwerk, vervaardigd in opdracht van de toenmalige kastelein, en mogelijk bestemd voor de nieuw te maken toegangspoort tot de vesting. De poort was oorspronkelijk voorzien van een torenopbouw, zoals te zien is op een tekening uit 1732 van Cornelis Pronk. In de toren stond een klok met uurwerk opgesteld. De wijzerplaat bevond zich in de nis boven de doorgang in de oostelijke frontgevel. In de toren lagen ook de schotbalken opgeslagen voor de kistdam in de toegangspoort. Aan het eind van de 18de eeuw is de opbouw afgebroken.

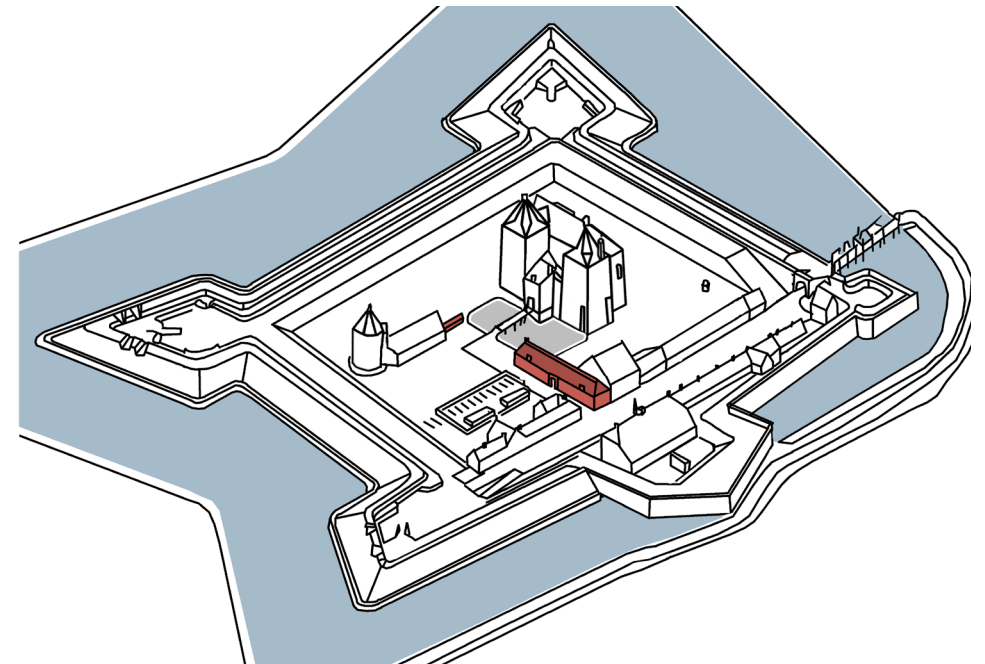
DE TOEGANGSPOORT

huidige poort

1600

1840

In 1972 werd een eerste restauratieplan voor de toegangspoort opgesteld. Hierbij was een torenopbouw ontworpen naar voorbeeld van de opbouw zoals die op oude afbeeldingen voorkomt. Dit plan werd niet uitgevoerd. In 1983 werd een nieuw restauratieplan gemaakt en in 1983-'84 vond de restauratie plaats, die resulteerde in het huidige aanzicht. Bij deze restauratie werd de oostgevel voorzien van een nieuwe geblokte pleisterlaag. De houten bielzentrapp aan de zuidzijde van de poort werd rond 1985 aangelegd na voltooiing van de restauratie van de Toegangspoort.

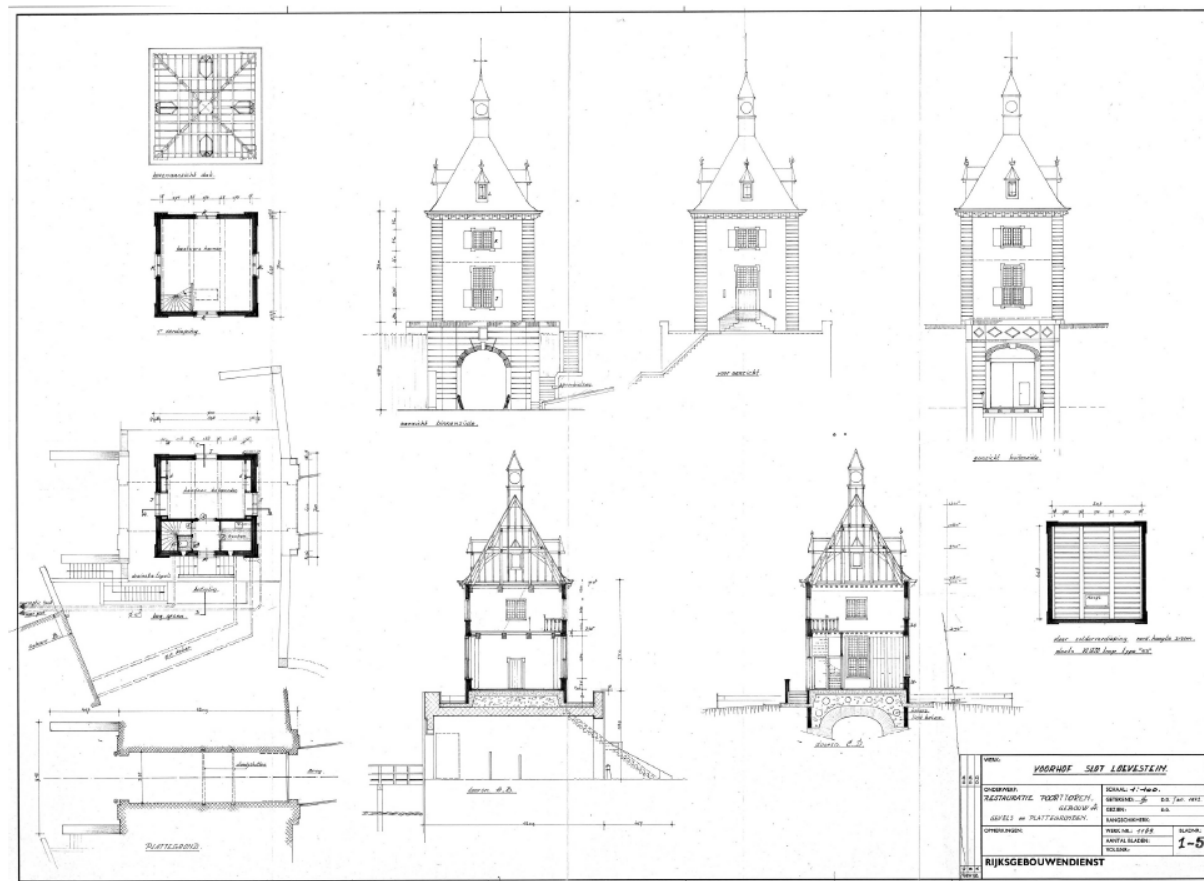
Bij reparatie werkzaamheden die in februari 2005 werden voltooid, is metsel- en voegwerk van de westelijke frontgevel hersteld. Men heeft de lateibalk onder de boogvulling aan de westzijde vervangen en de afdekking is van de borstwering op het poortgebouw hersteld. De lateibalk en deuren zijn toen geschilderd. De wit gesausde, geblokte pleisterlaag van de oostelijke frontgevel was (december 2006) nog niet hersteld.

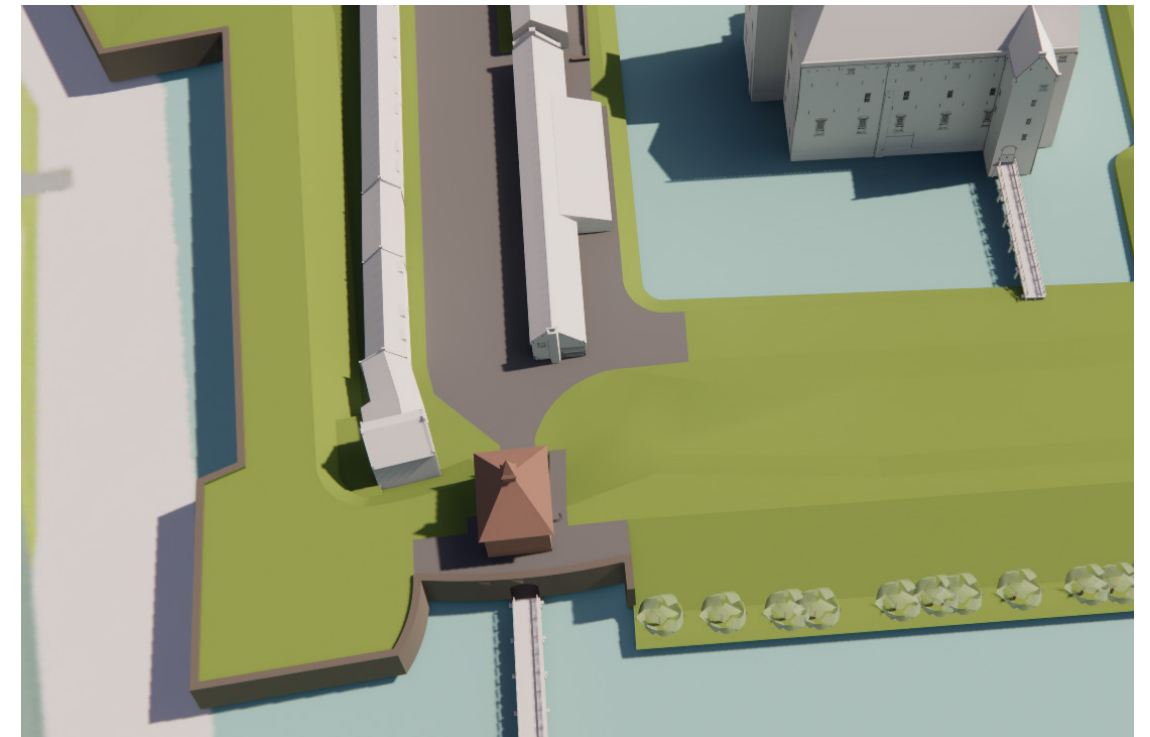
DE TOEGANGSPOORT

ARCHITECTUUR:
BELEVING:

4 - GEHELE RECONSTRUCTIE ***

niet uitgevoerd restauratieplan uit 1972

De opbouw van de toegangspoort heeft een zeer specifiek karakter. De afwezigheid van de gezichtsbepalende poorttoren wordt als een gemis ervaren. Een duidelijke overgang van de beleving van het omringende landschap en de vesting zelf. Gezien de aanwezigheid van tekeningen en beelden zou een reconstructie gemaakt kunnen worden, waarin specifieke oorspronkelijke details in terug kunnen komen. Het interieur zou modern kunnen worden vormgegeven.

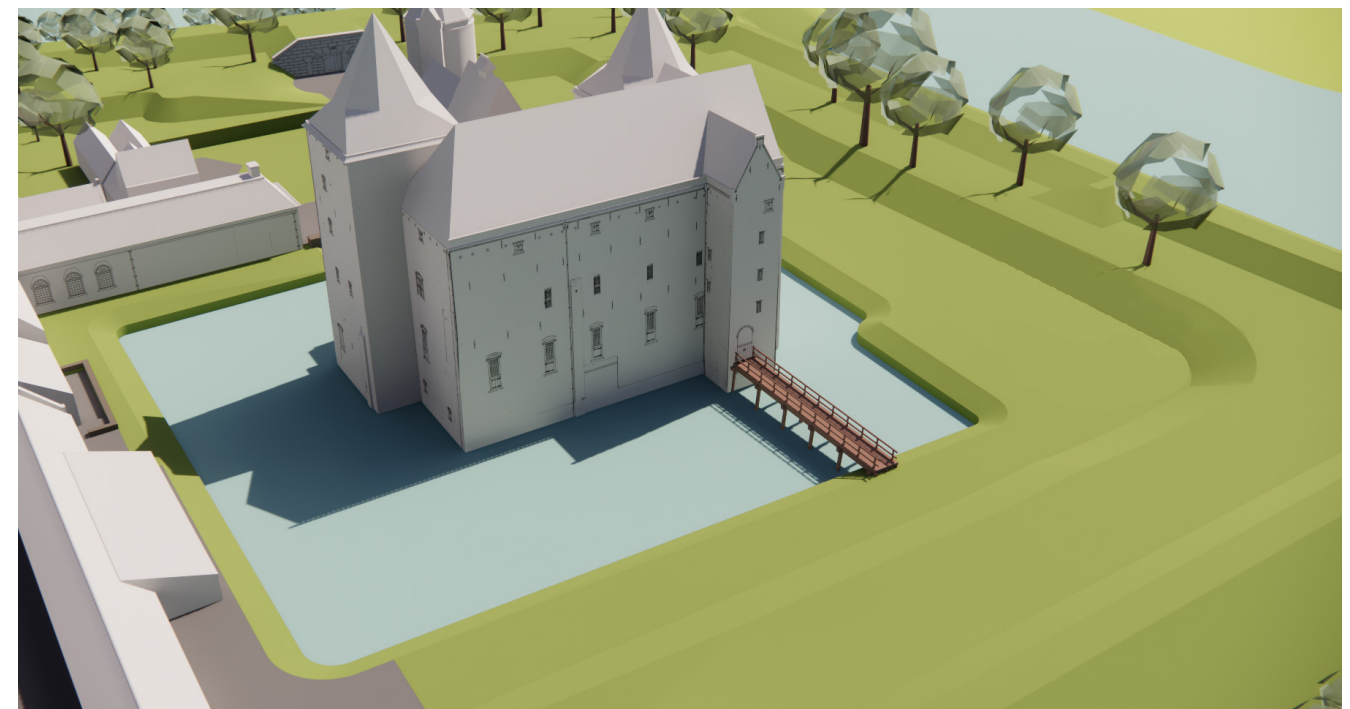
TOEGANGSBRUG ACHTERZIJDE KASTEEL

ARCHITECTUUR:
BELEVING:

7 - NIEUWBOUW ZONDER GRONDSLAG
*

ruimte boven de toegangsdeur geeft mogelijkheid om de deur te verhogen

Ten behoeve van de nooduitgang maar ook een neven dienstingang is er reeds een aantal jaren een brug in gebruik. Slot Loevestein wil graag een permanente oplossing. Voorstel is om een eenvoudige houten toegangsbrug te maken die ondergeschikt is aan het Slot. Hiermee wordt het middeleeuwse kasteel met zijn trappen en smalle gangen ook voor mindervalide personen op de eerste verdieping bezoekbaar. Het hoogte verschil tussen het maaiveld en de begane grond van het Slot wordt verminderd door de verhoging van de toegangsdeur. De brug wordt vanaf het verhoogde maaiveld zonder trap naar het Slot aangebracht. Indien deze toegang als mindervalide toegang gebruikt gaat worden zou hier een klein hefplateau aangebracht kunnen worden. Gezien de urgentie voor een betere toegang voor mindervalide zal deze aanpassing voorrang moeten krijgen. Uitgezocht gaat worden in hoeverre een aantsting van het slot nodig is.

DE GENIELOODS

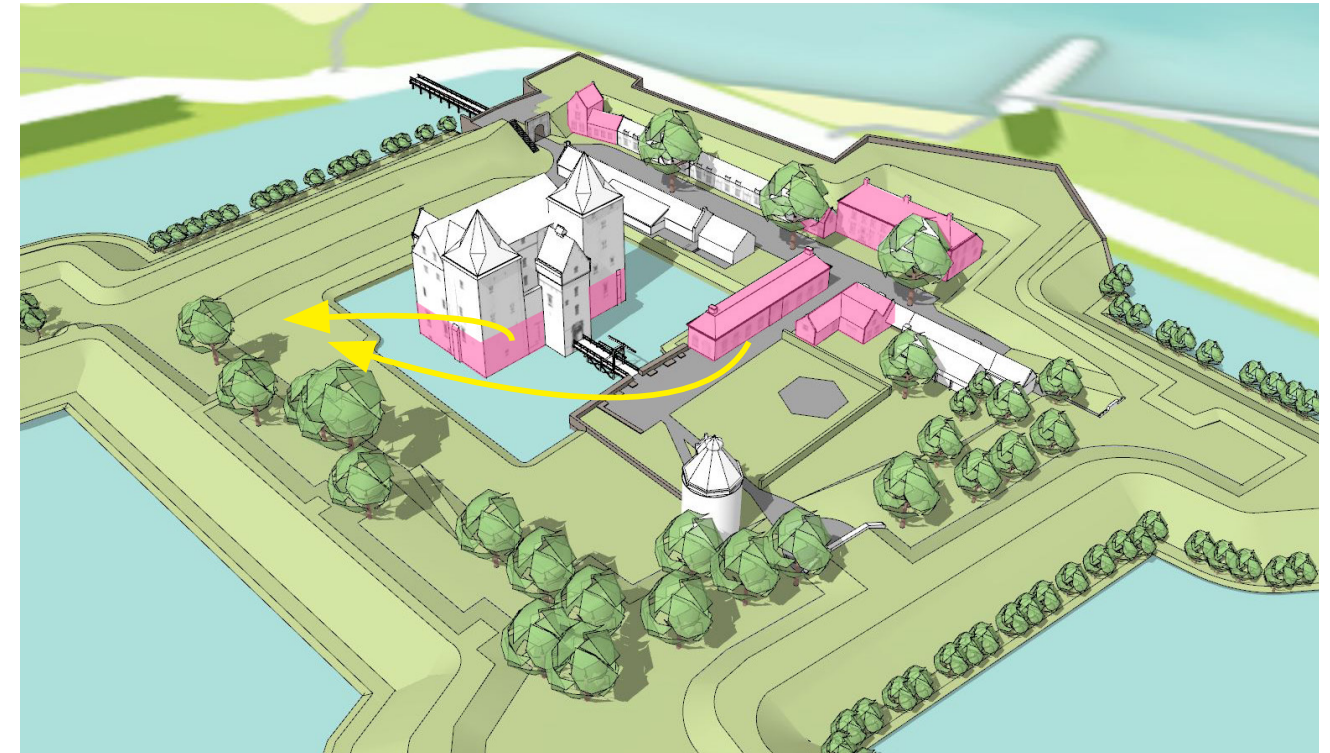
Met de genieloods zijn we verder dan de andere volumes. Het programma van eisen is vastgesteld. Het eerste ontwerp, een nieuwe grotere genieloods met een deel in de talud werd niet goedgekeurd. Hier volgt een klein overzicht van de structuur van de situatie, een onderzoek naar de verschijningsvorm van de genieloods en 4 voorstellen in volume ter plaatse .

NOODZAAK

Rijksmuseum Slot Loevestein wil de museale waarde van het kasteel verhogen en daar geen feesten en partijen meer organiseren, maar hoogwaardige exposities. Ook is het doel om de wandeling vanaf de poort naar het kasteel een grotere museale functie te geven. Hiernaast een overzicht van de gebouwen in het roze welke op het moment nog geen museale functie hebben, maar die wel gaan krijgen. Hierdoor verdwijnen nevenfuncties zoals o.a. kantoren, vergaderruimten en horeca.

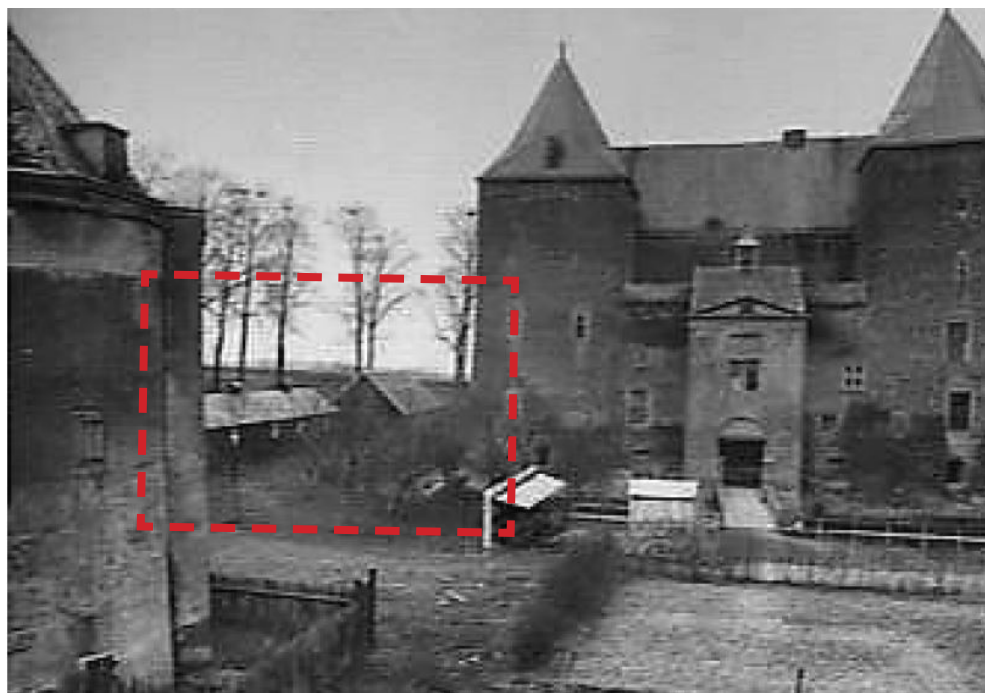
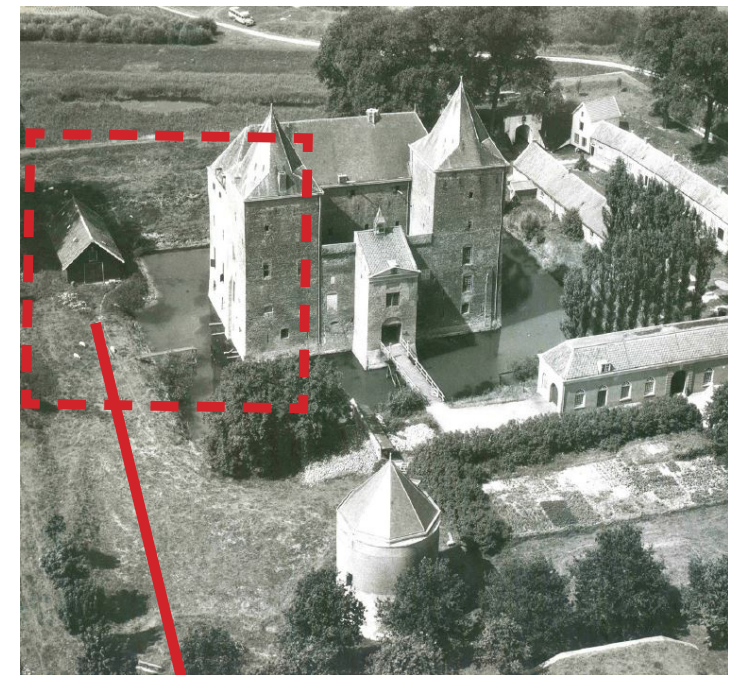
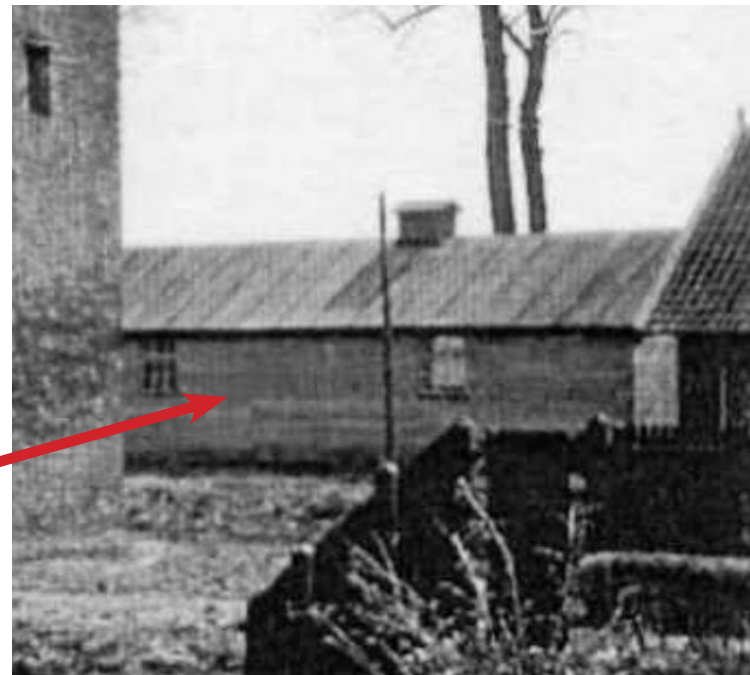
Om wel de zakelijke inkomsten te behouden, en grotere groepen voor conferenties te kunnen ontvangen is een alternatieve locatie op de plek van de oude genieloods gevonden. Als voorbeeld hebben ook andere ontwikkelprojecten van forten van de Nieuwe Hollandse Waterlinie gediend.

Op de plaats van twee oorspronkelijke genieloodsen wordt een nieuwe “loods” geplaatst. welke gebruikt gaan worden als auditorium en voor bijeenkomsten voor zakelijke en particulieren. De loods moet ook dienst doen als auditorium voor (rand) programmering van de museale activiteiten. De ruimte kan door middel van een flexibele wand in tweeën gesplitst worden om meerdere kleinere groepen te ontvangen. In totaal is er ruimte voor groepen tot 200/250 personen. De horecakeuken die zich nu in het Arsenaal bevindt wordt ook hierheen verplaatst.

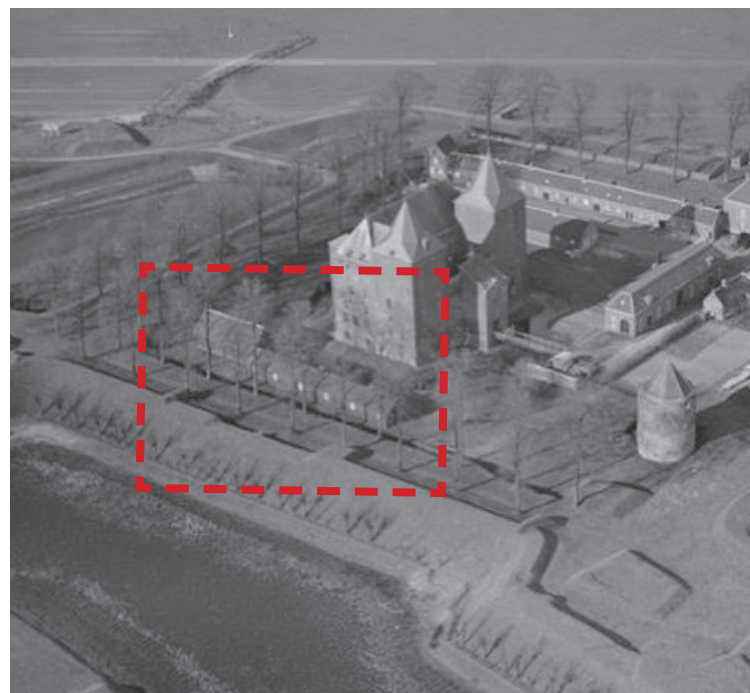

DE GENIELOODS

1915

1935

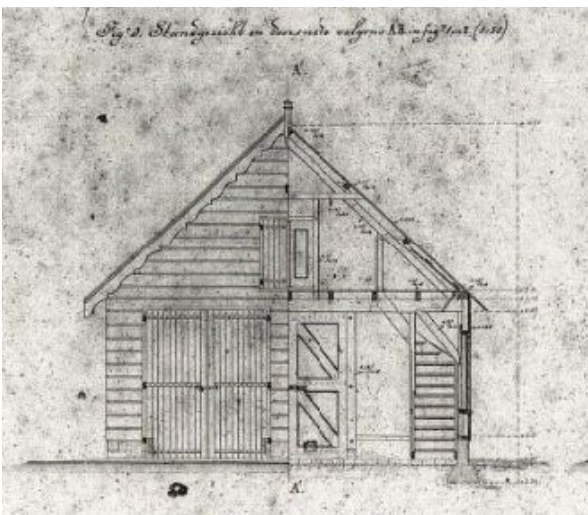
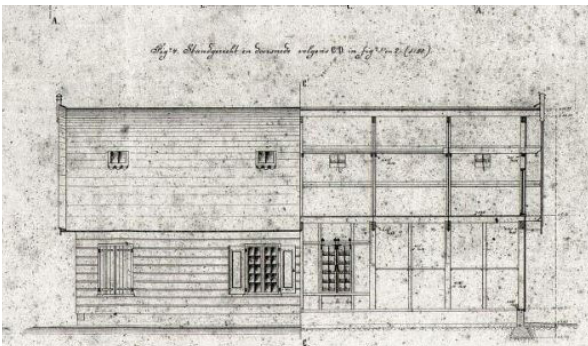
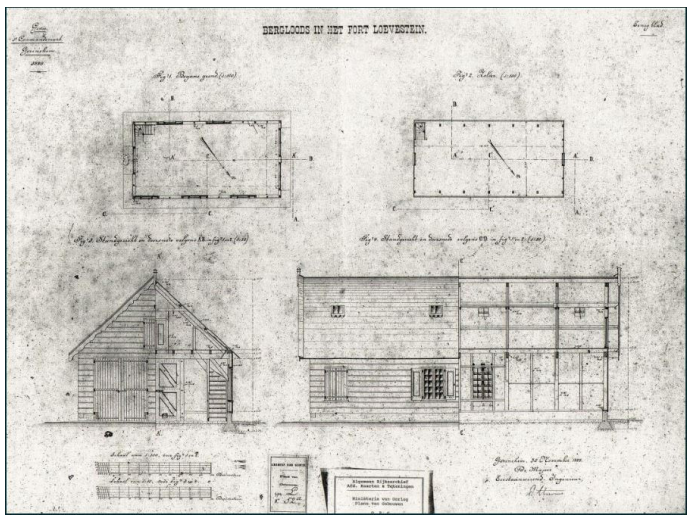
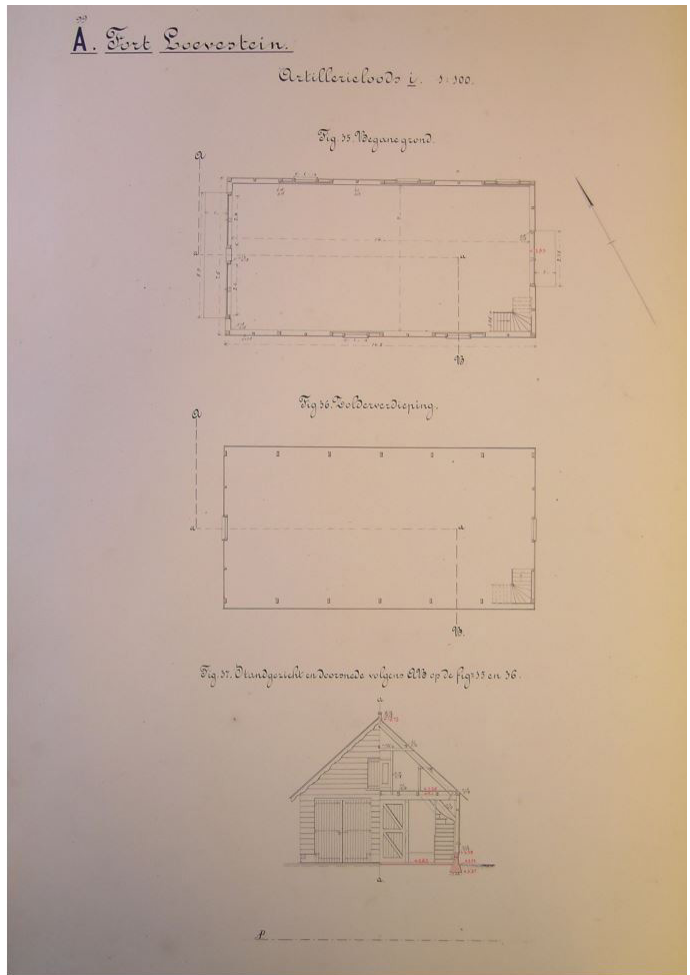
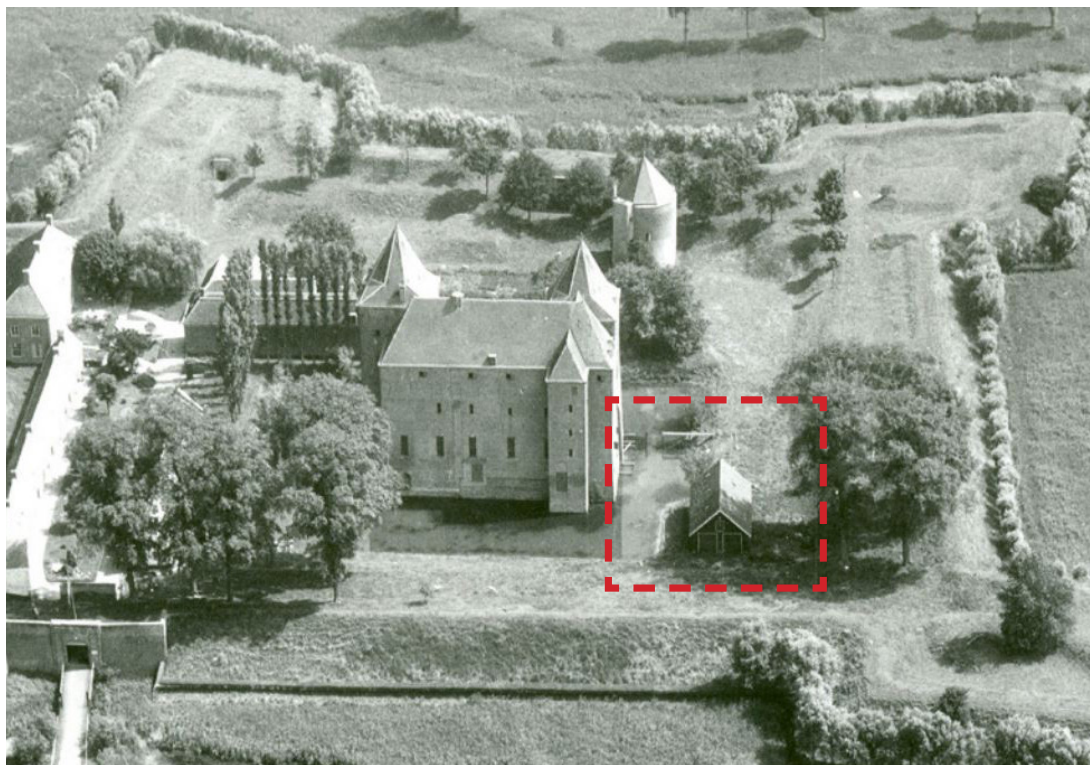
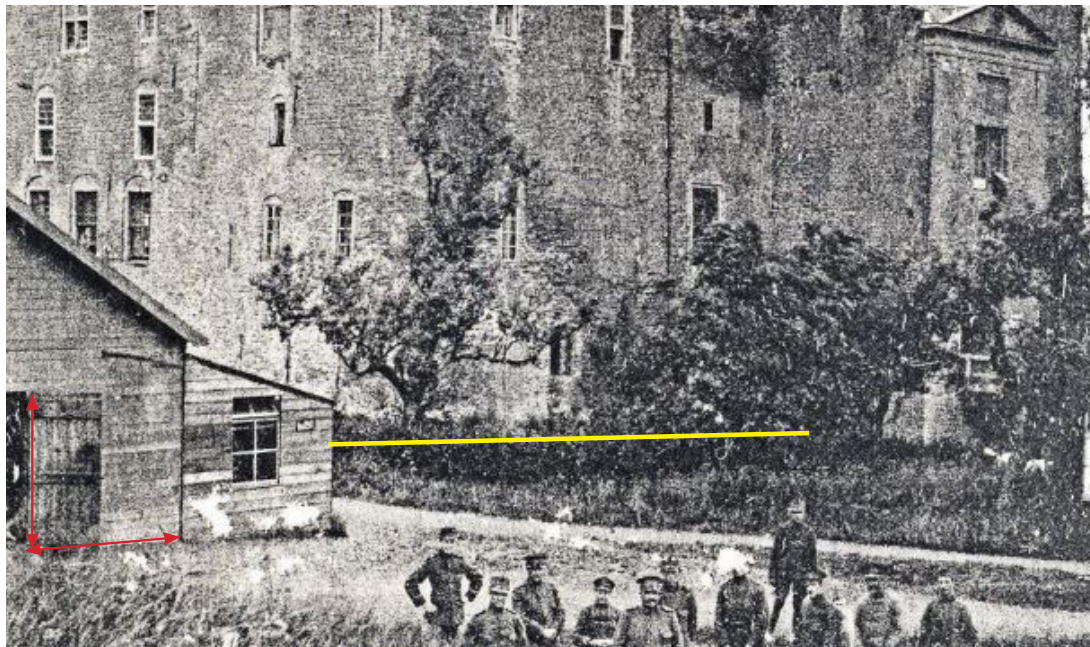

1960

Zoals eerder al omschreven werd in 1889 aan de zuidwestzijde van de kasteelgracht onder aan de wal een dubbelwandige houten artillerieloods geplaatst van zeven bij twaalf meter, welke in de jaren 60 van de 20e eeuw werd gesloopt. De zuidoever van de kasteelgracht vertoont thans nog een sprong waar deze loods heeft gestaan. Een nabijgelegen loods uit de tijd van de Mobilisatie was al eerder afgebroken.

DE GENIELOODS

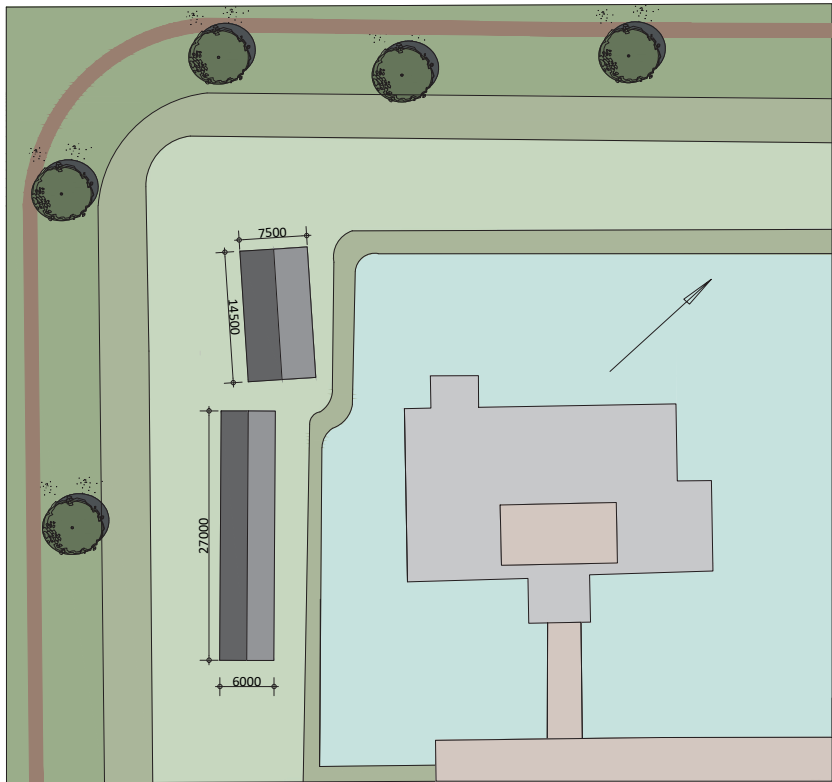

Rechts de oude bouwtekeningen van de oorspronkelijke loods, met uitvergrotingen van de zijgevel aan de kant van het slot en de zuidgevel. Linksboven een foto van de barak met een berghok aan de zijkant. Door de rode en gele lijn kunnen we de uiteindelijke afmeting en plaats inschatten.

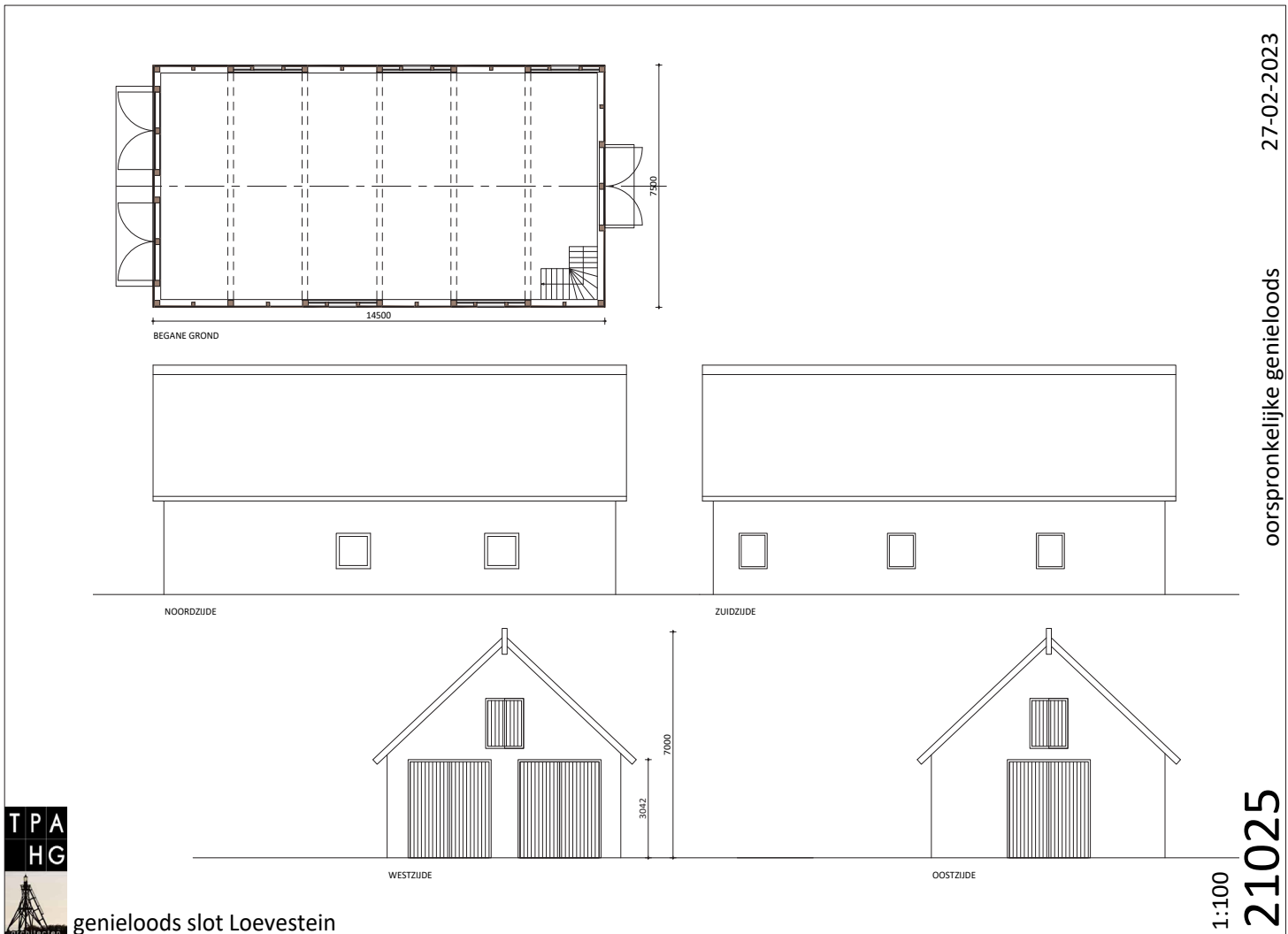
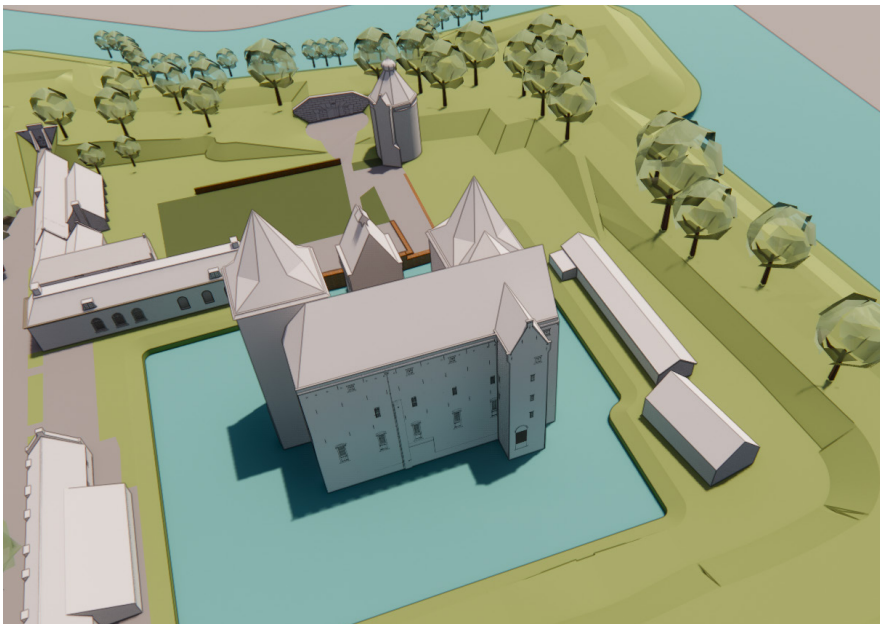

DE GENIELOODS

OORSPRONKELIJK ONTWERP

GESCHATTE AFMETING OORSPRONKELIJKE GENIELOODS EN HOUTEN SCHUUR

genieloods slot Loevestein

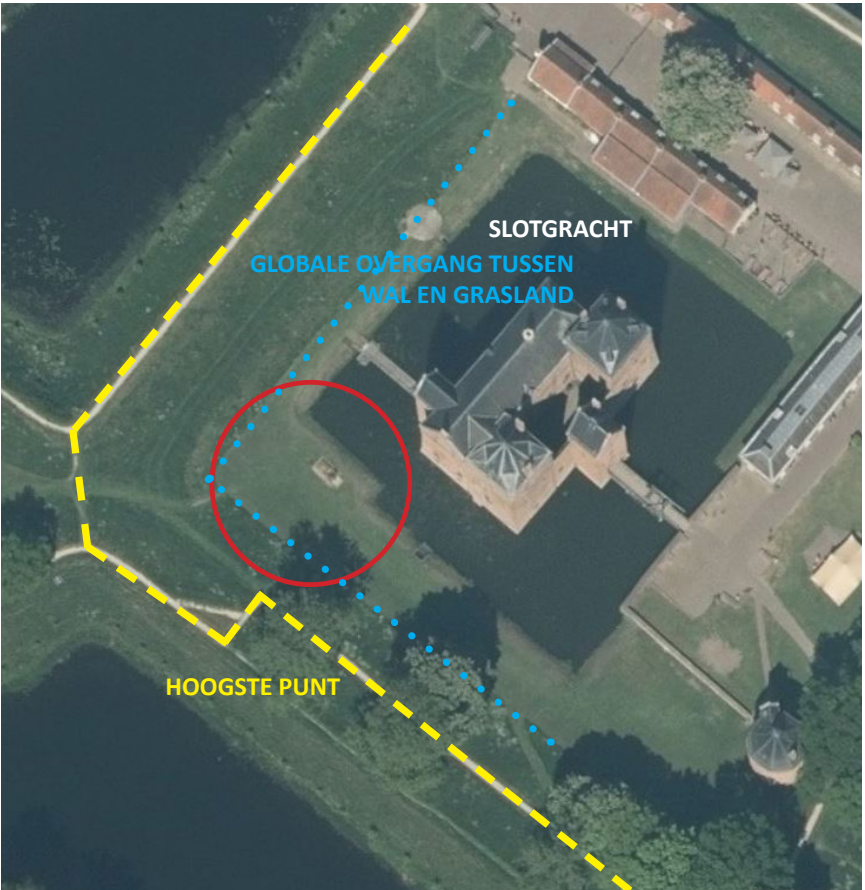
globale uitwerking oorspronkelijke genieloods

Uit gevonden tekeningen blijkt de oorspronkelijke genieloods een afmeting te hebben van 14,5 x 7,5 meter Ook het gevelbeeld van de kopgevel is te zien. Raamindelingen in de plattegrond zijn zichtbaar waardoor een reconstructie te maken zou zijn. Gezien de noordpijl blijkt de loods niet evenwijdig aan de gracht de te liggen maar enigzins schuin. Reconstructies van de foto's laten dit ook zien. Over de kleurstelling is minder bekend.

DE GENIELOODS

SITUATIE

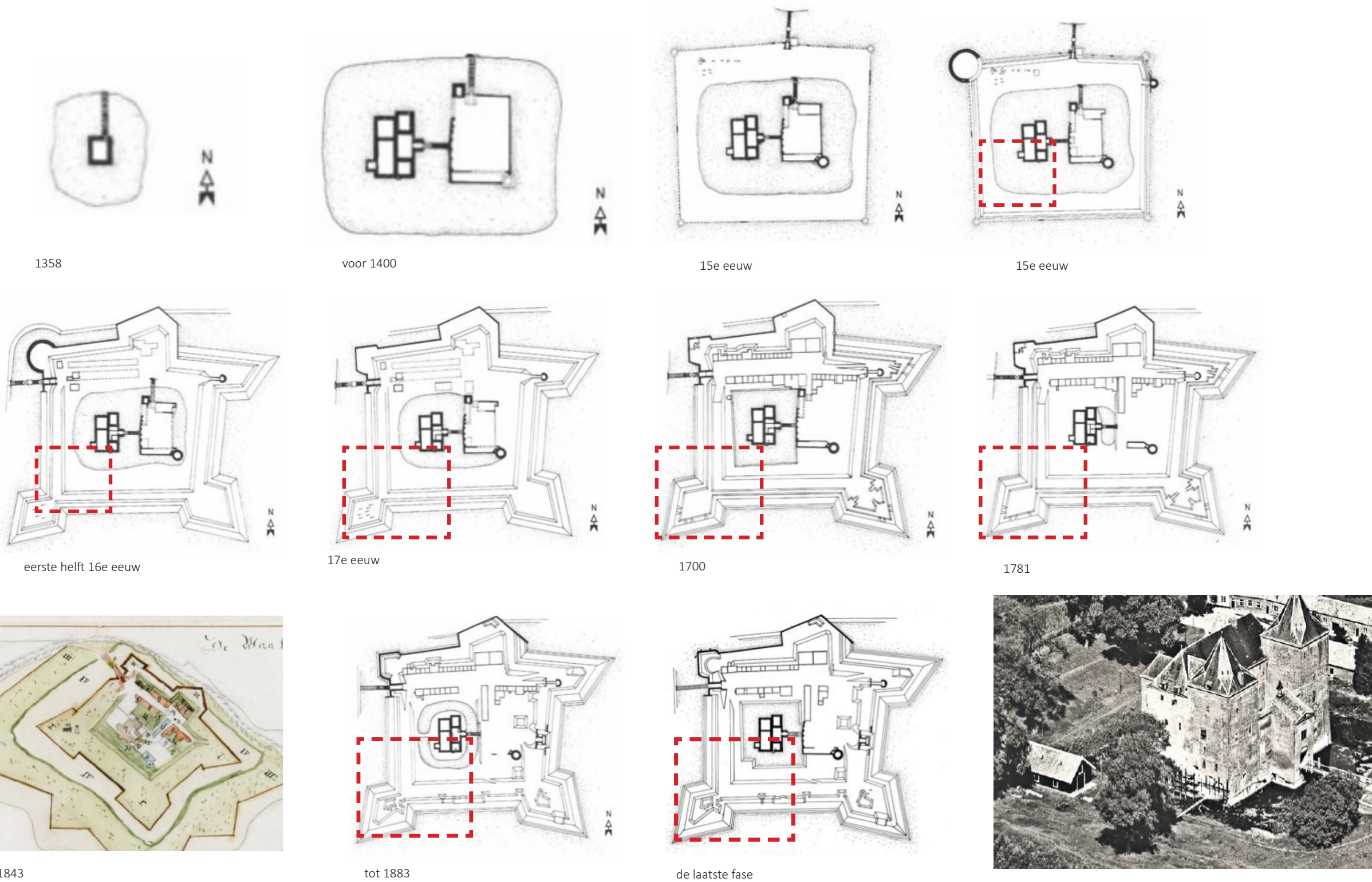

Op de luchtfoto is een duidelijke verspringing te zien in de slotgracht ten behoeve van de genieloods.

DE GENIELOODS

TIJDLIJN VESTING

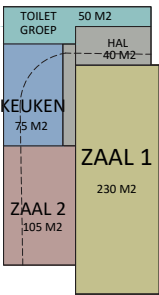
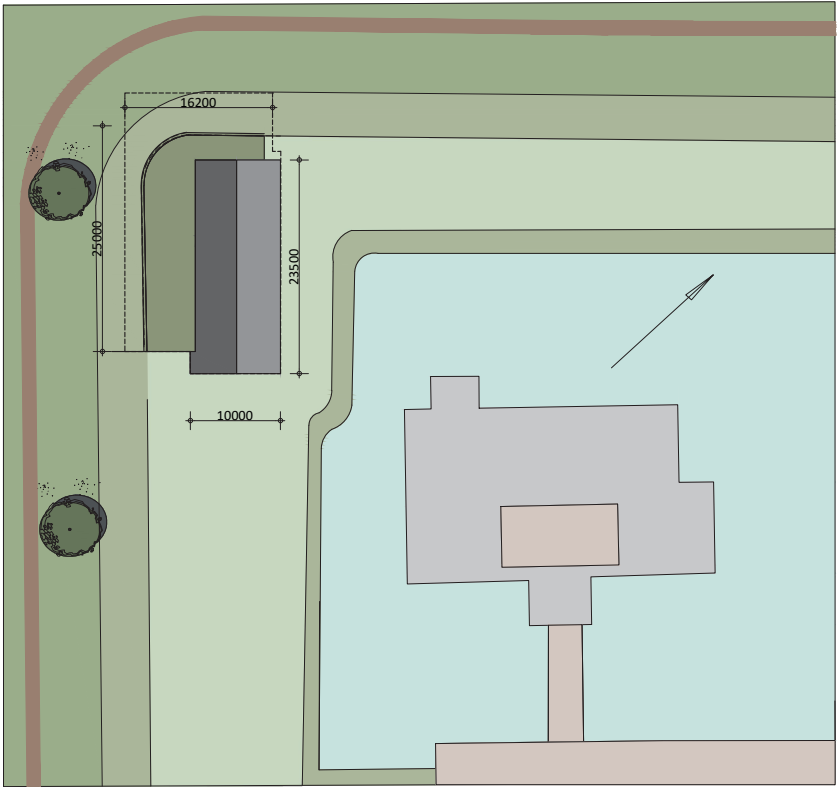

In 1781 werd de tot een rechthoek gegraven gracht rond het kasteel met uitzondering van een klein gedeelte aan de oostzijde gedempt. In 1883 werd de gracht rond het kasteel weer uitgegraven.

DE GENIELOODS

EERDER ONTWERP

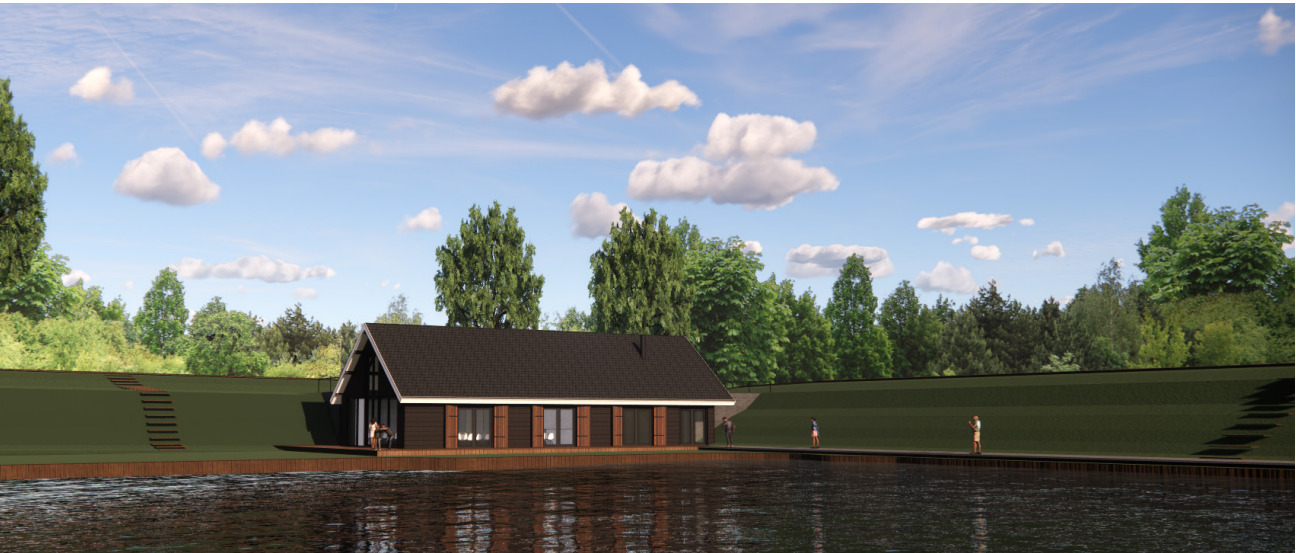
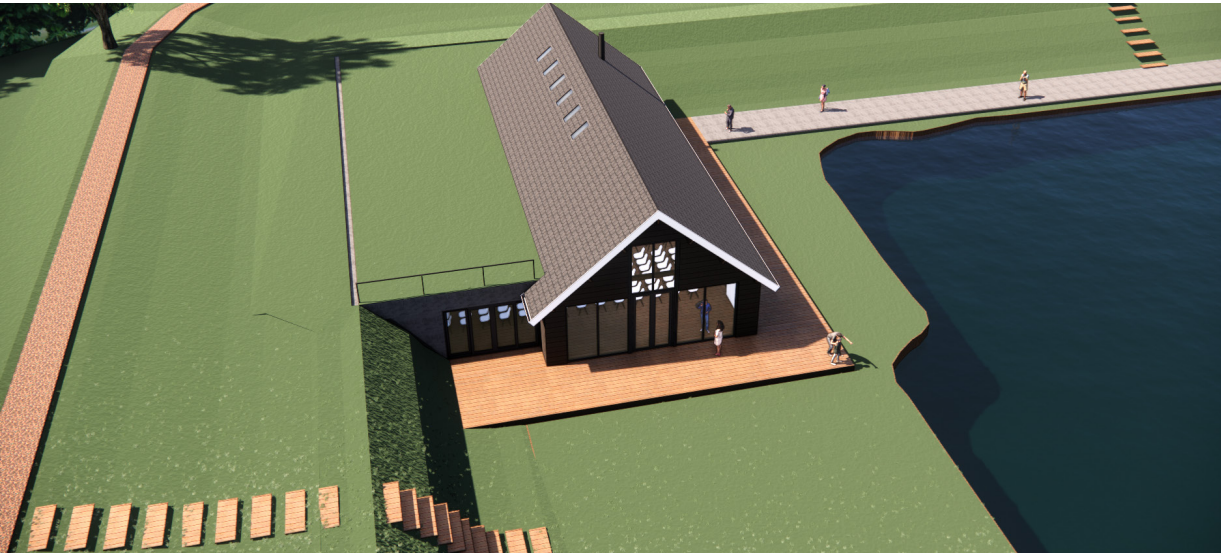
TOTAAL
515 M2

fort bij Gagel

fort bij Vuren

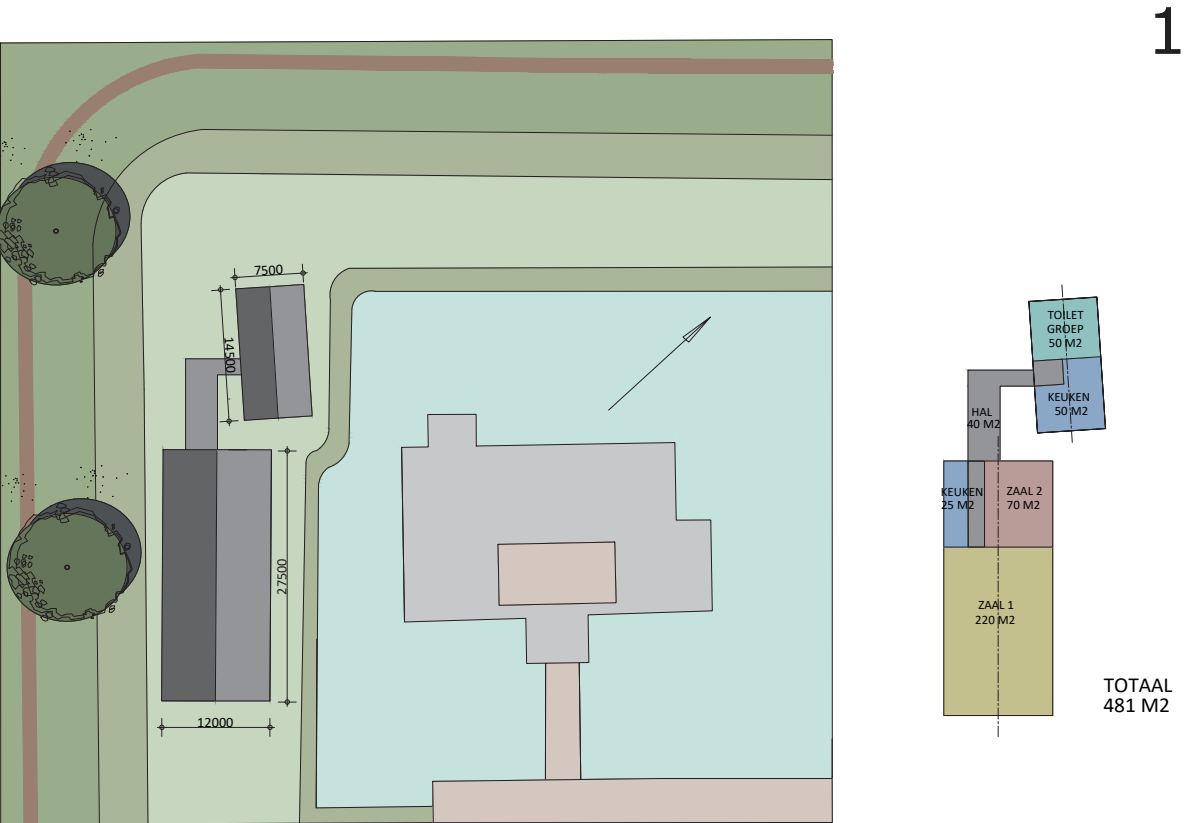
Om de referentie naar een genieloods te behouden, is deze als heldere herkenbare vorm op de plaats van de oude genieloods geplaatst. Het overige programma is als modern volume deels in het talud geplaatst. De lijn van de talud is middels een insnede wel helder gehouden.

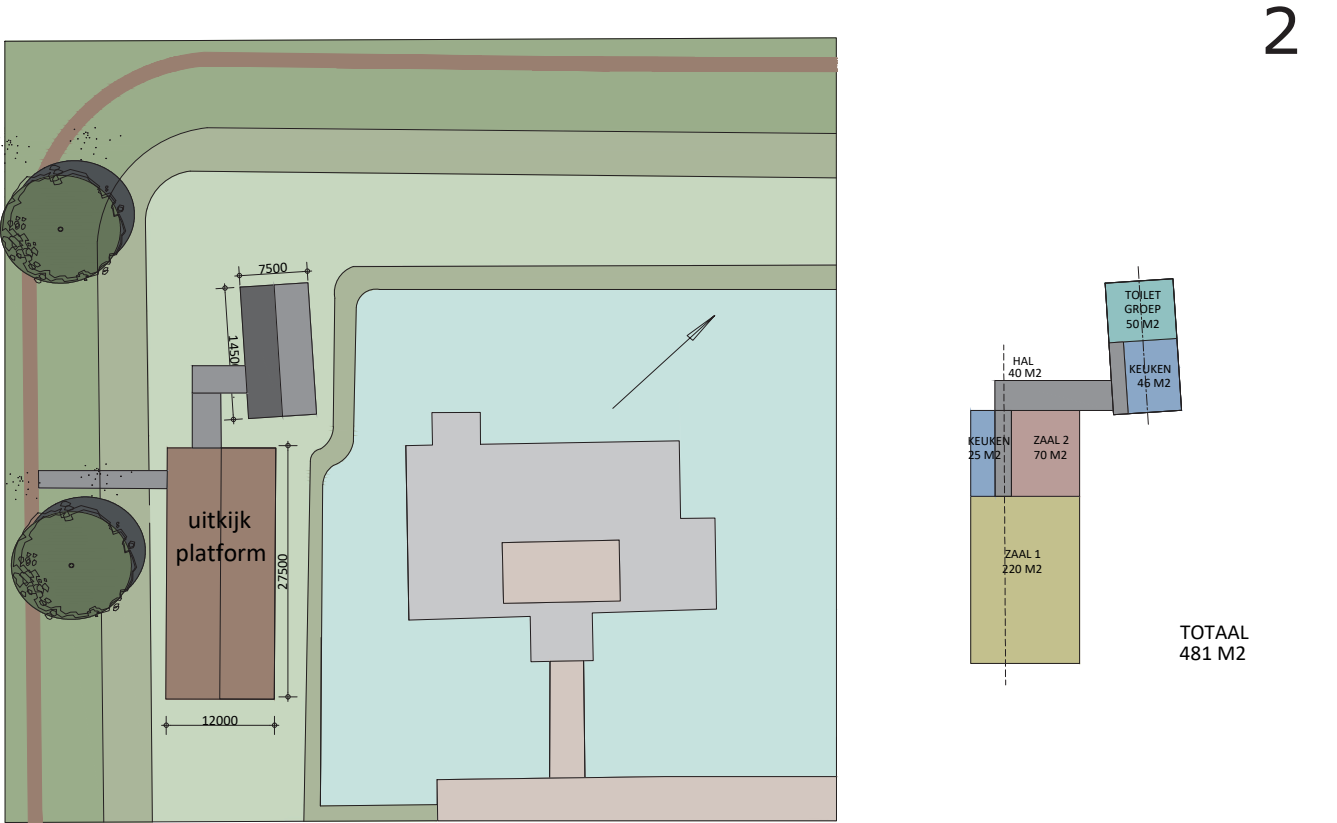
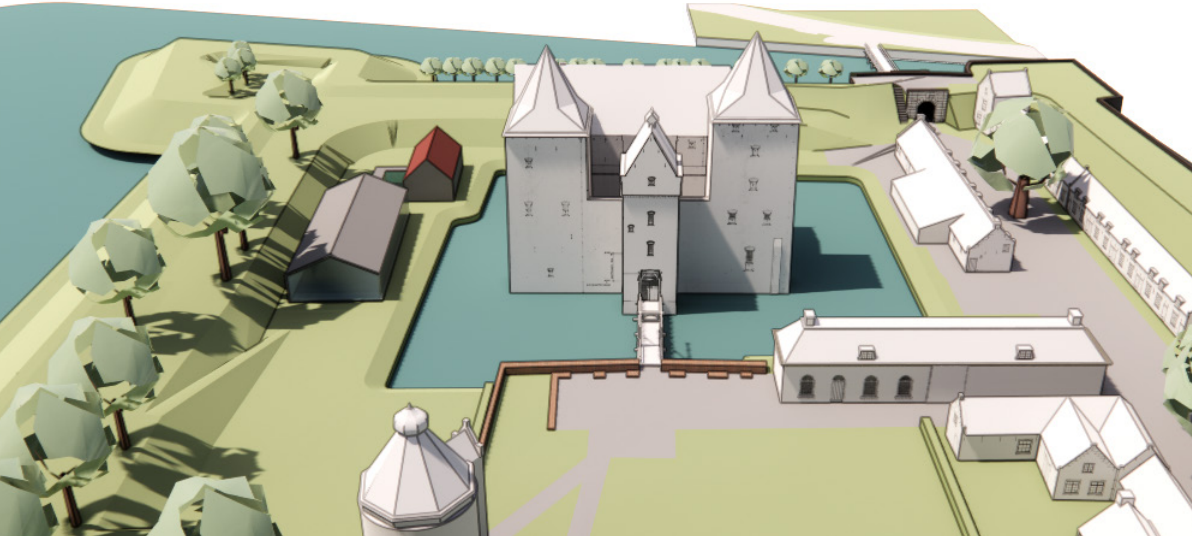
DE GENIELOODS

VOORSTELLEN

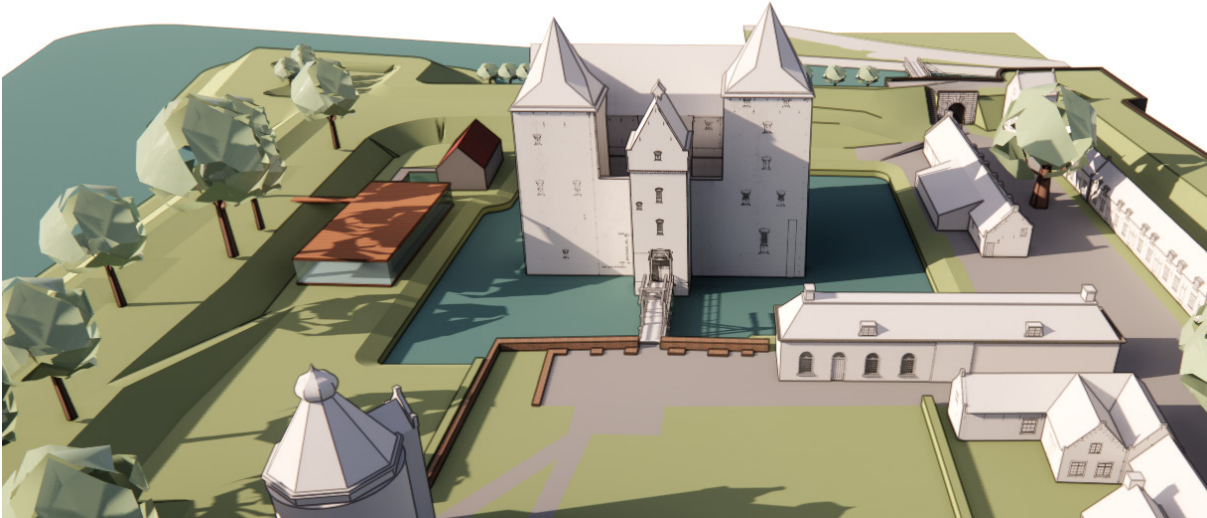
DE GENIELOODS	BELEVING	***
LOODS	BELEVING	*

Oorspronkelijke genieloods met vergrote 'schuur' er aan gekoppeld.

Oorspronkelijke genieloods met een nieuwe element er aan gekoppeld. Bouwvolume werkend als plateau/ uitzichtpunt

DE GENIELOODS
LOODS

4
6

**GEHELE RECONSTRUCTIE
NIEUWBOUW MET DEELS
HISTORISCHE GRONDSLAG**

DE GENIELOODS
LOODS

4
7

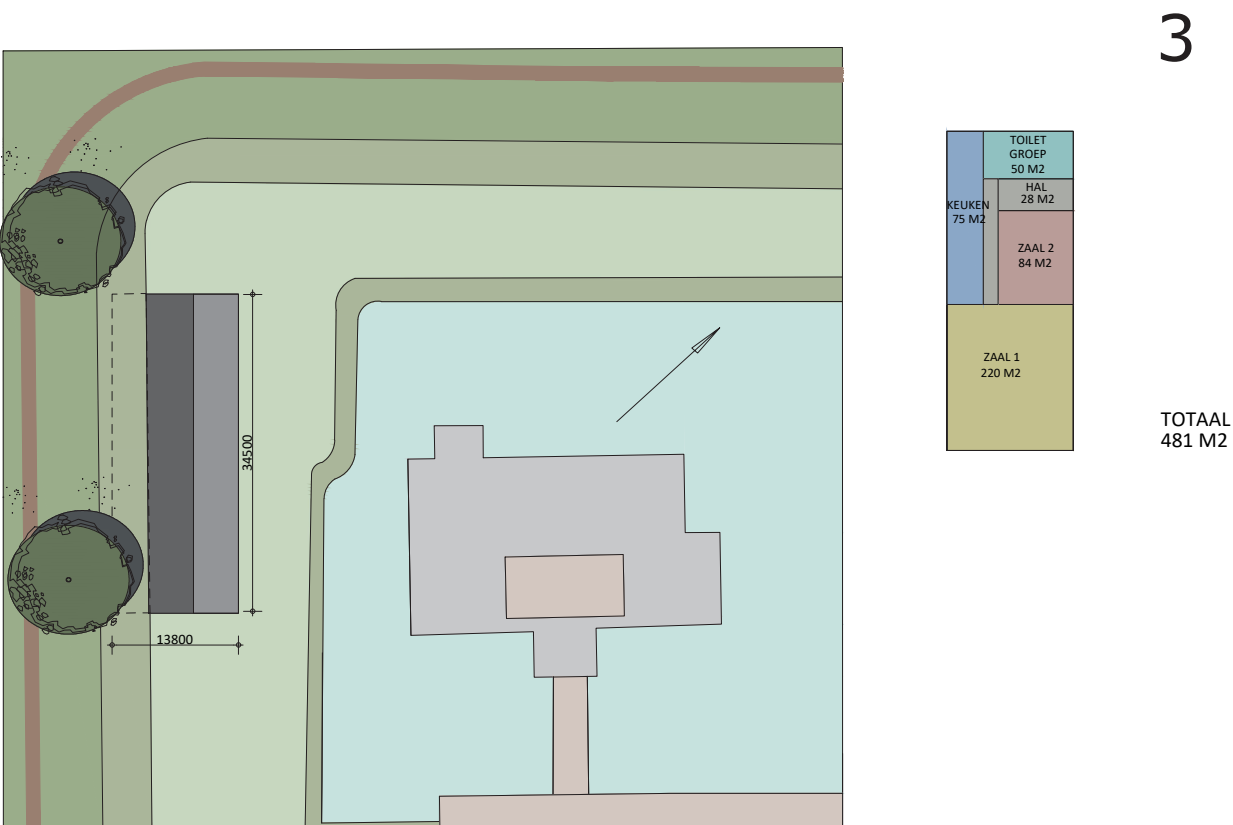
**GEHELE RECONSTRUCTIE
NIEUWBOUW ZONDER
HISTORISCHE GRONDSLAG**

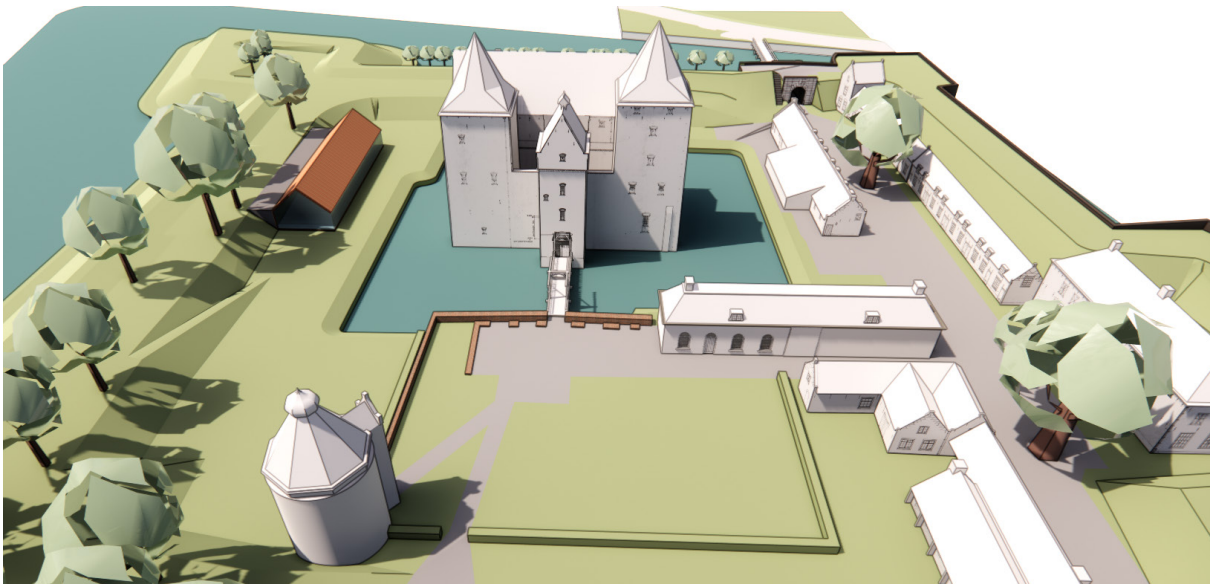
DE GENIELOODS

VOORSTELLEN

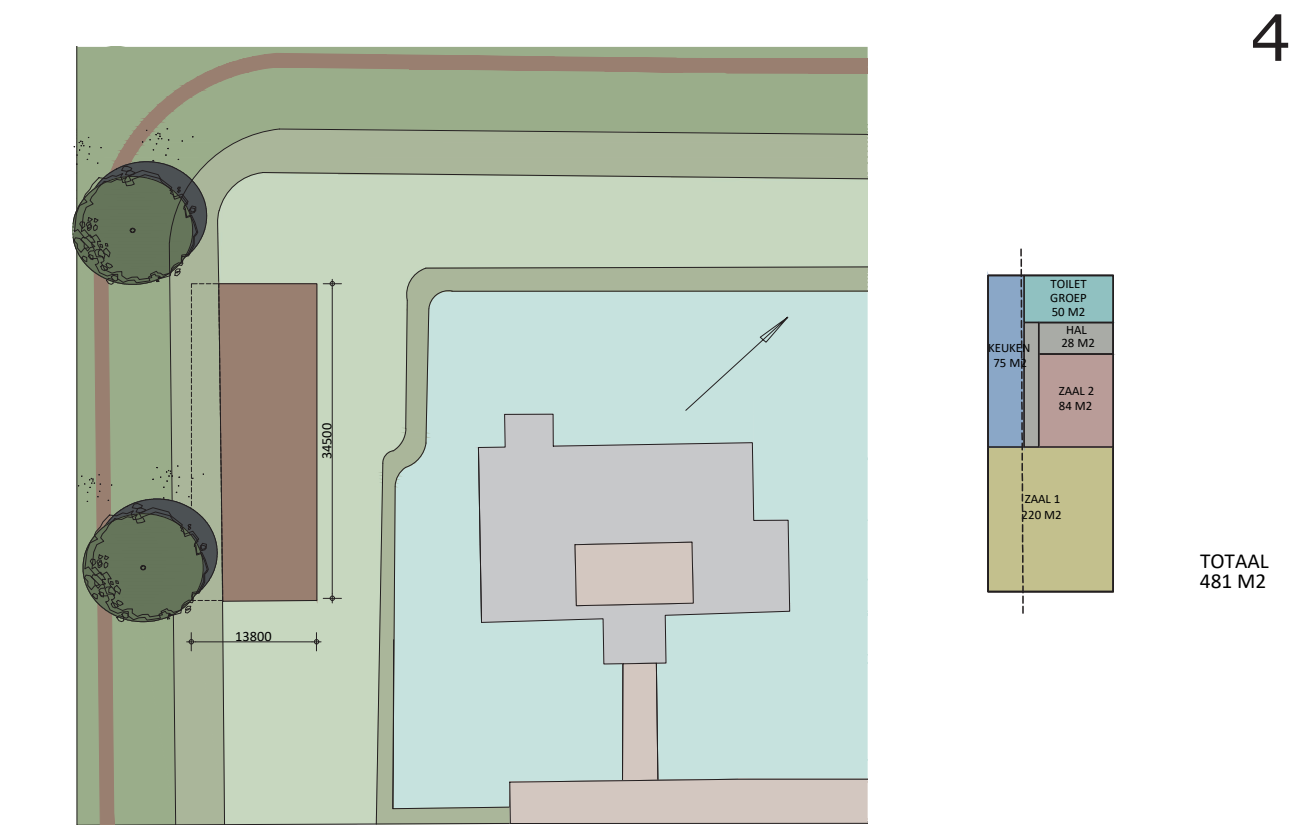
DE GENIELOODS	BELEVING	***
LOODS	BELEVING	*

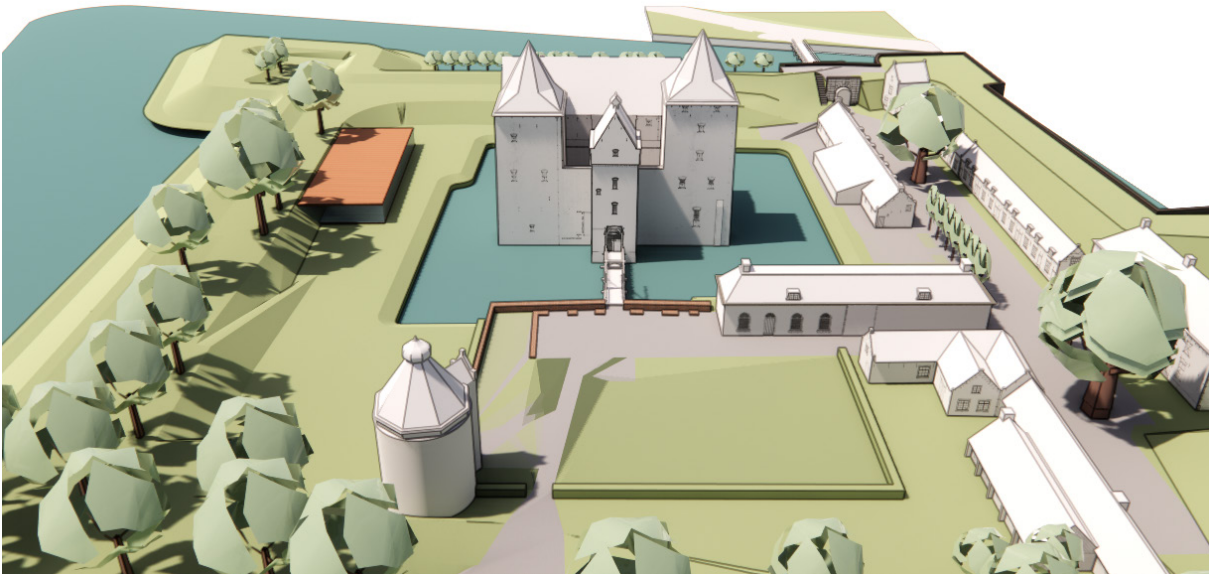
Eén volume met een referentie naar een genieloods, met een deel in de talud, welke modern is vormgegeven.

6 NIEUWBOUW MET DEELS HISTORISCHE GRONDSLAG

Eén modern volume werkend als plateau, / uitzichtpunt. Deels in de talud geplaatst.

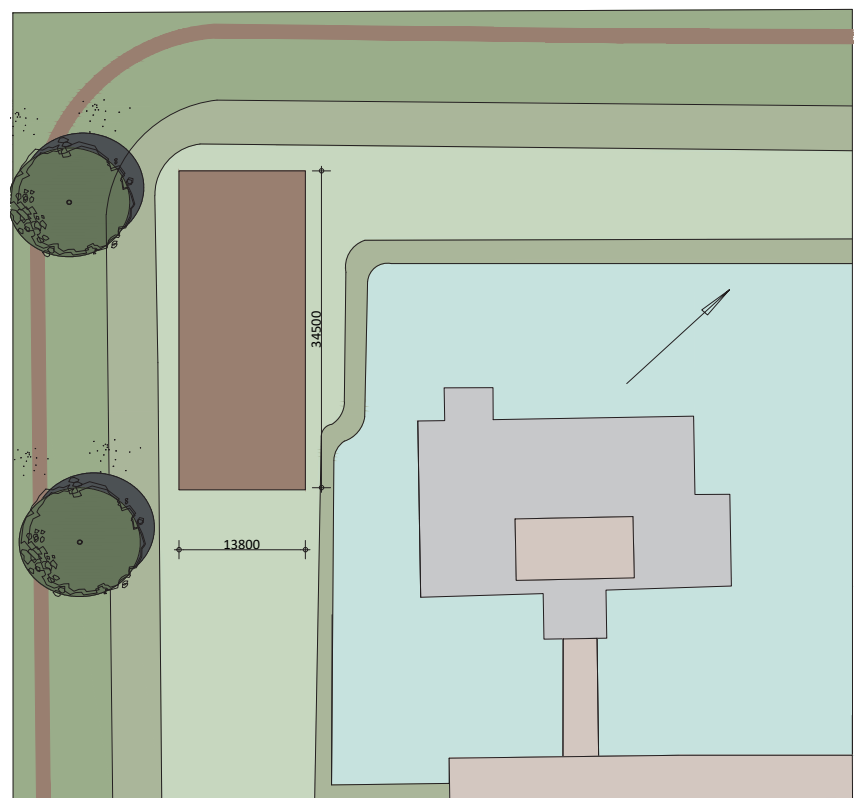

7 NIEUWBOUW ZONDER HISTORISCHE GRONDSLAG

DE GENIELOODS
VOORSTELLEN

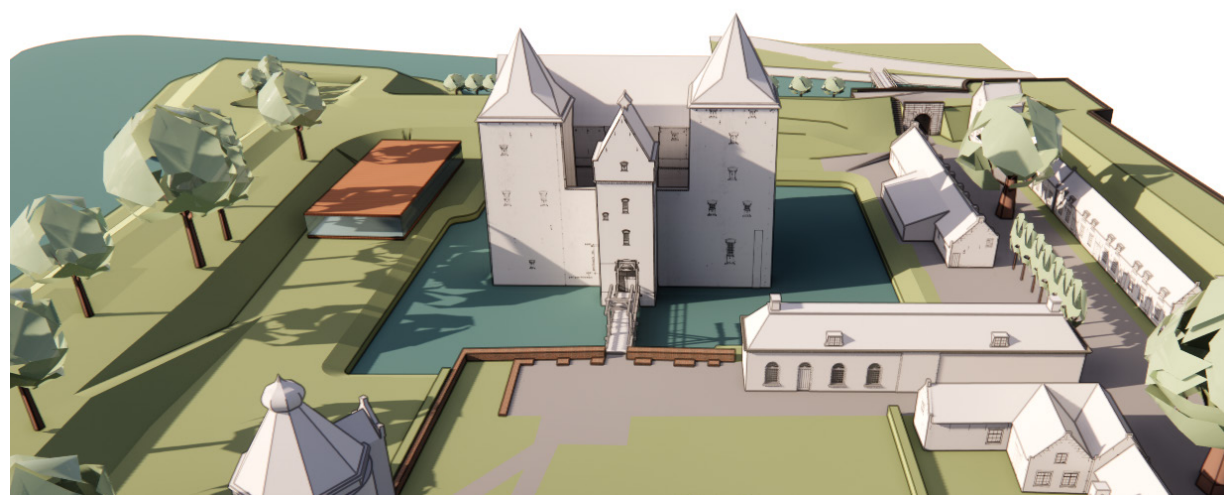
5

TOILET GROEP	50 M2
HAL	28 M2
ZAAL 2	84 M2
KEUKEN	75 M2
ZAAL 1	220 M2

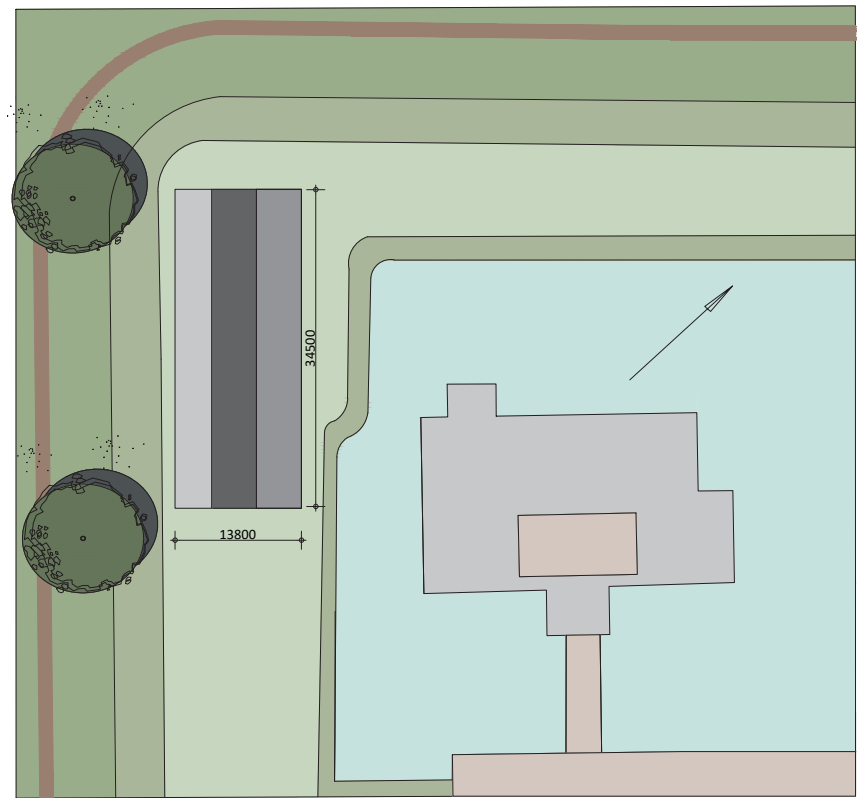
TOTAAL
481 M2

Een nieuw element, meer naar achter in de hoek, niet in het talud.

7 NIEUWBOUW ZONDER
HISTORISCHE GRONDSLAG

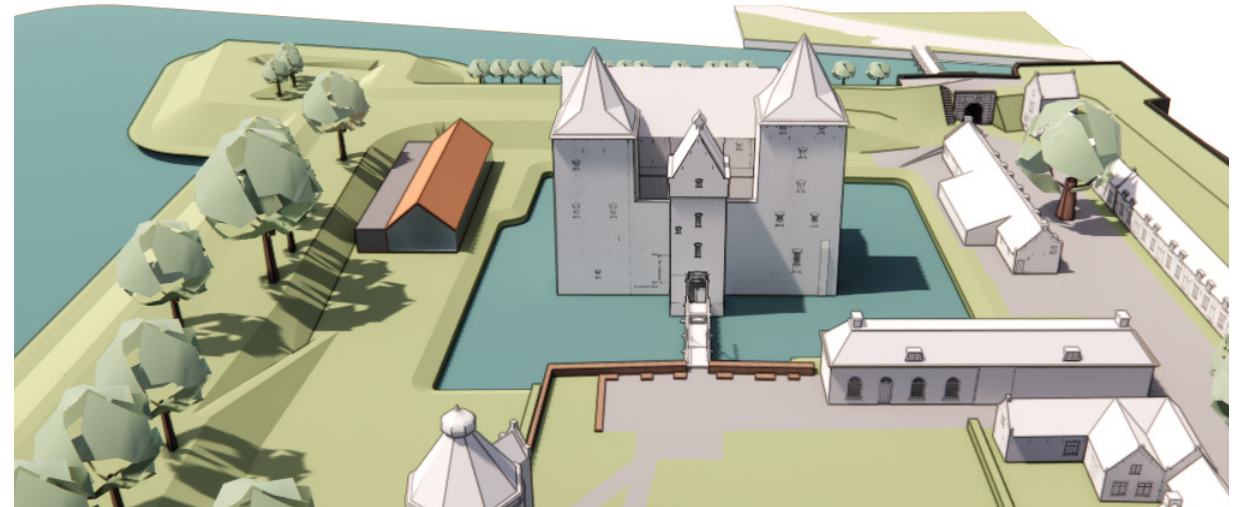
6

TOILET GROEP	50 M2
HAL	28 M2
ZAAL 2	84 M2
KEUKEN	75 M2
ZAAL 1	220 M2

TOTAAL
481 M2

Geheel nieuwe toevoeging los van het talud met een moderne versie van genieloods.

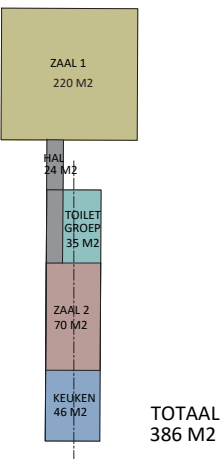
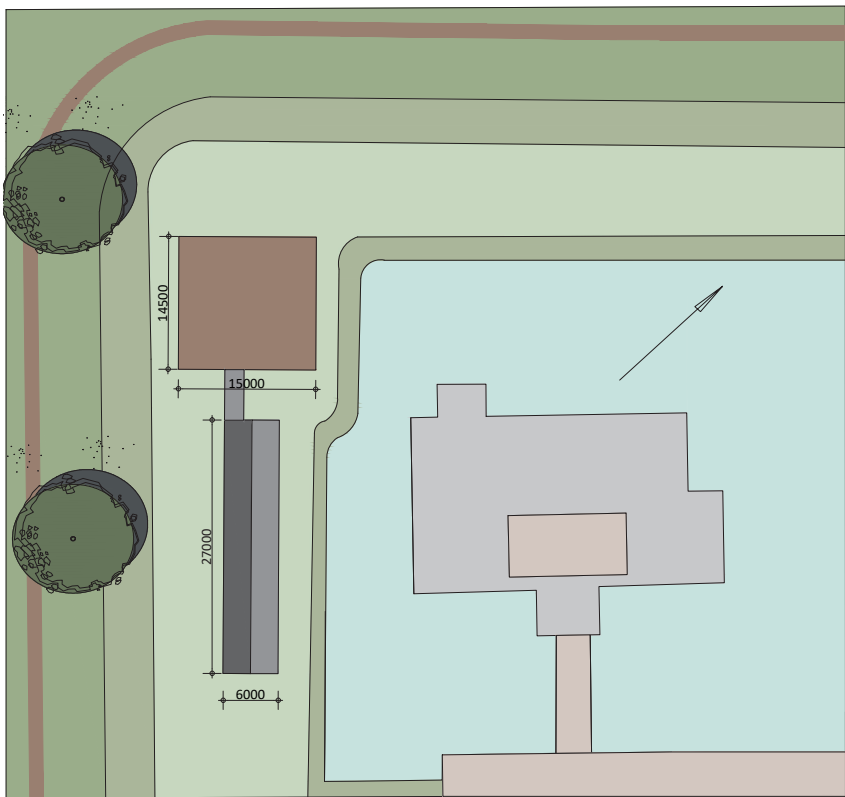
7 NIEUWBOUW MET
DEELS HISTORISCHE GRONDSLAG

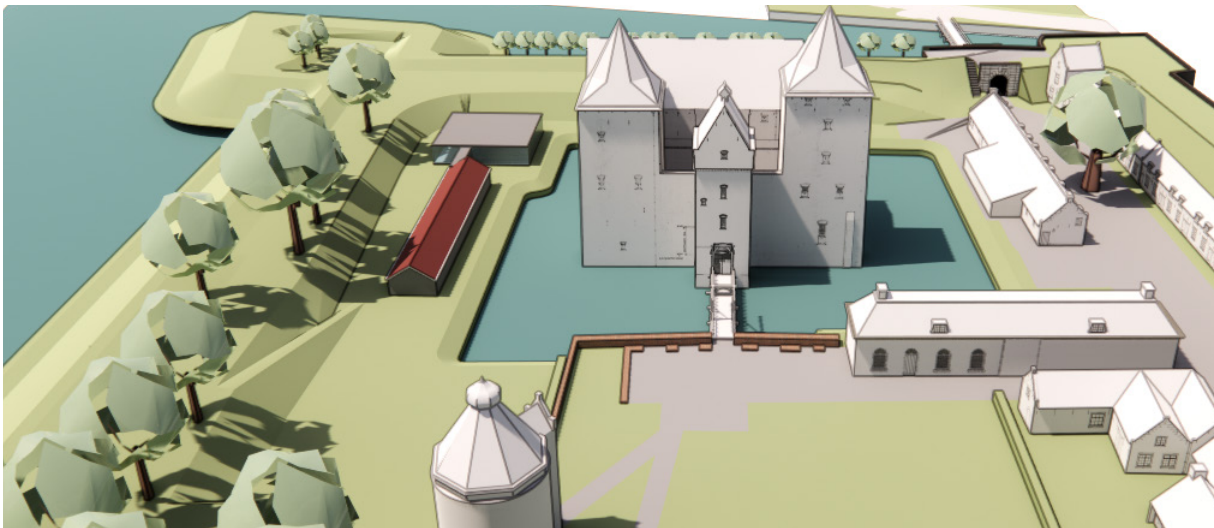
DE GENIELOODS

VOORSTELLEN

7

De loods als vorm behouden, met daarachter een nieuwe modern volume.

DE GENIELOODS	7	NIEUWBOUW ZONDER HISTORISCHE GRONDSLAG
LOODS	6	NIEUWBOUW MET HISTORISCHE GRONDSLAG

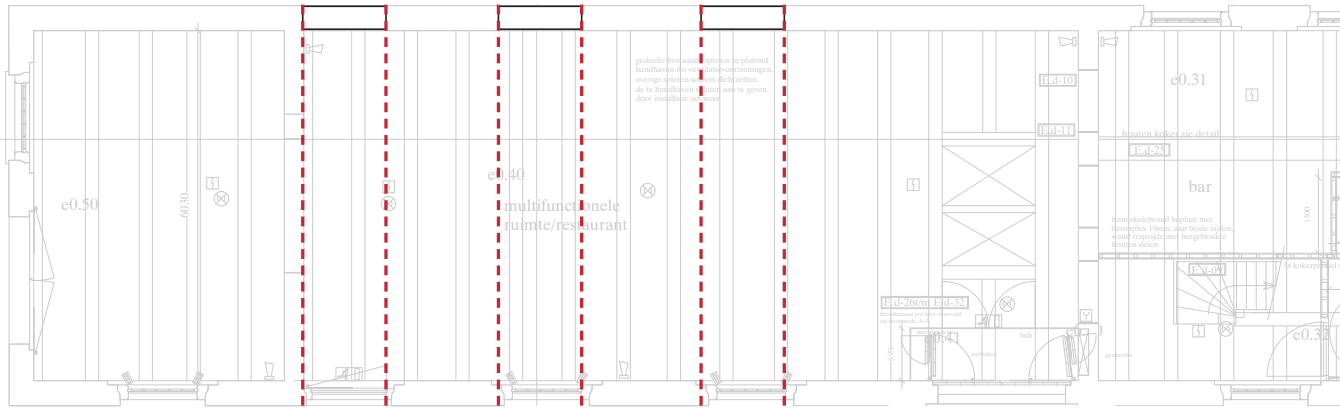
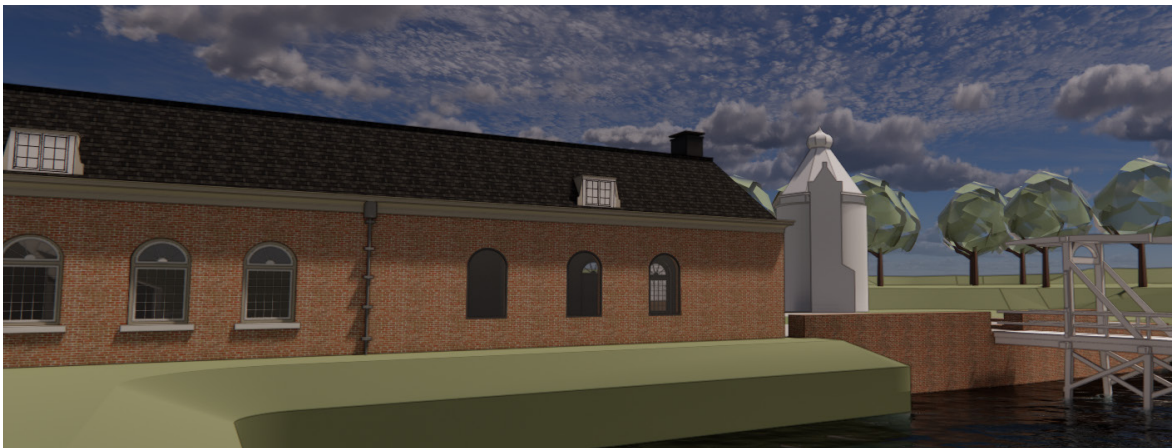
AANPASSING AAN HET ARSENAAL

ARCHITECTUUR: 3 - TOEVOEGINGEN OP MODERNE WIJZE

BELEVING: * * *

Zicht vanaf het kasteel, de insnede in het talud valt grotendeels weg.

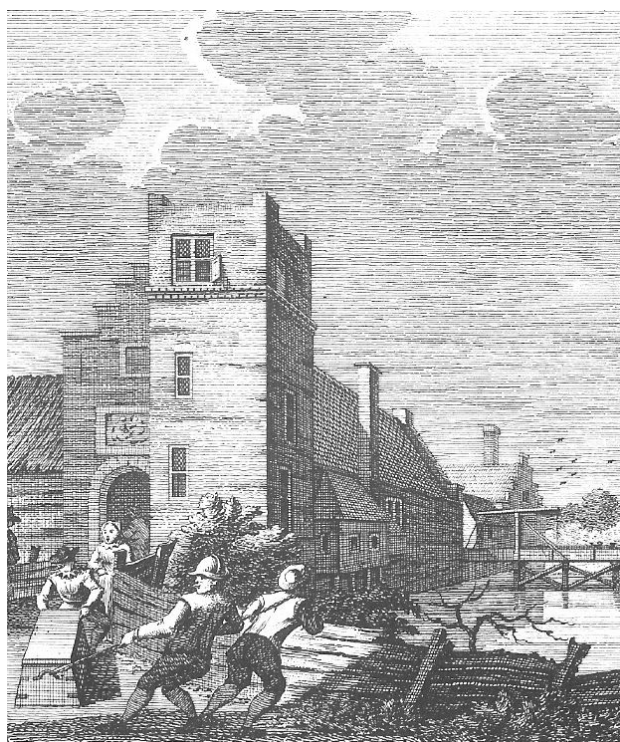
Het huidige Arsenaal maakte geen onderdeel uit van de 15de en 16de eeuwse Voorburcht. Het is gebouwd in 1781. Daarmee is de vroegere Voorburcht niet helemaal te herstellen. Wel draagt het Arsenaal bij aan het besloten karakter van de Voorburcht en geeft het een andere historische periode weer. Voor beter gebruik en zicht op het slot worden er drie nieuwe ramen aan de achterzijde voorgesteld. De nieuwe ramen volgen het ritme van de ramen aan de voorzijde van het gebouw. Qua vormgeving gaan we uit van een moderne uitstraling aangezien deze hier eerder niet gezeten hebben.

BROUWHUIS EN POORT VOORBURCHT

ARCHITECTUUR:
BELEVING:

5 - RECONSTRUCTIE MET MODERNE DETAILLERING
* * *

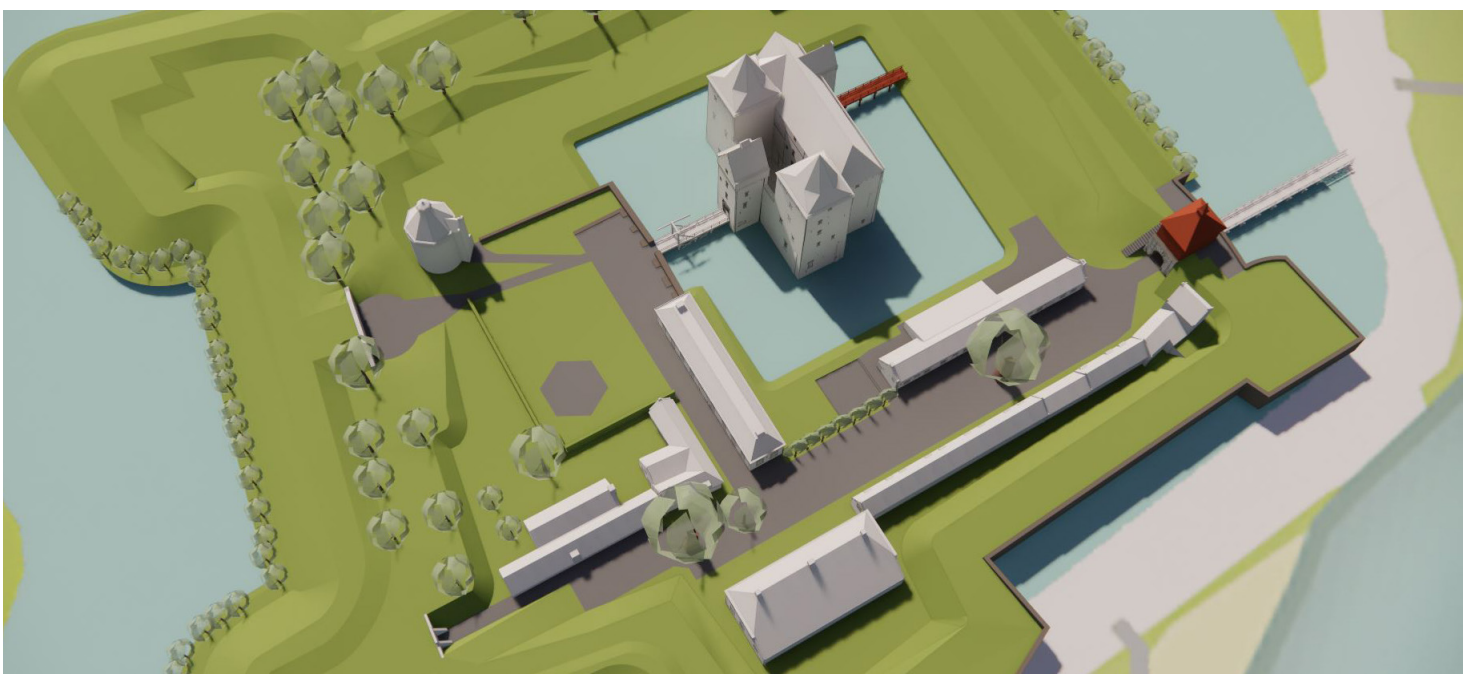

Rechts de Bourgoignetoren in het verlengde van de bebouwing langs de gracht, deze is samen met de Middelste toren rond 1777 gesloopt. Links voor de Middelste poort. De slechts gedeeltelijk zichtbare poort was voorzien van een bovenbouw met trapgevel.

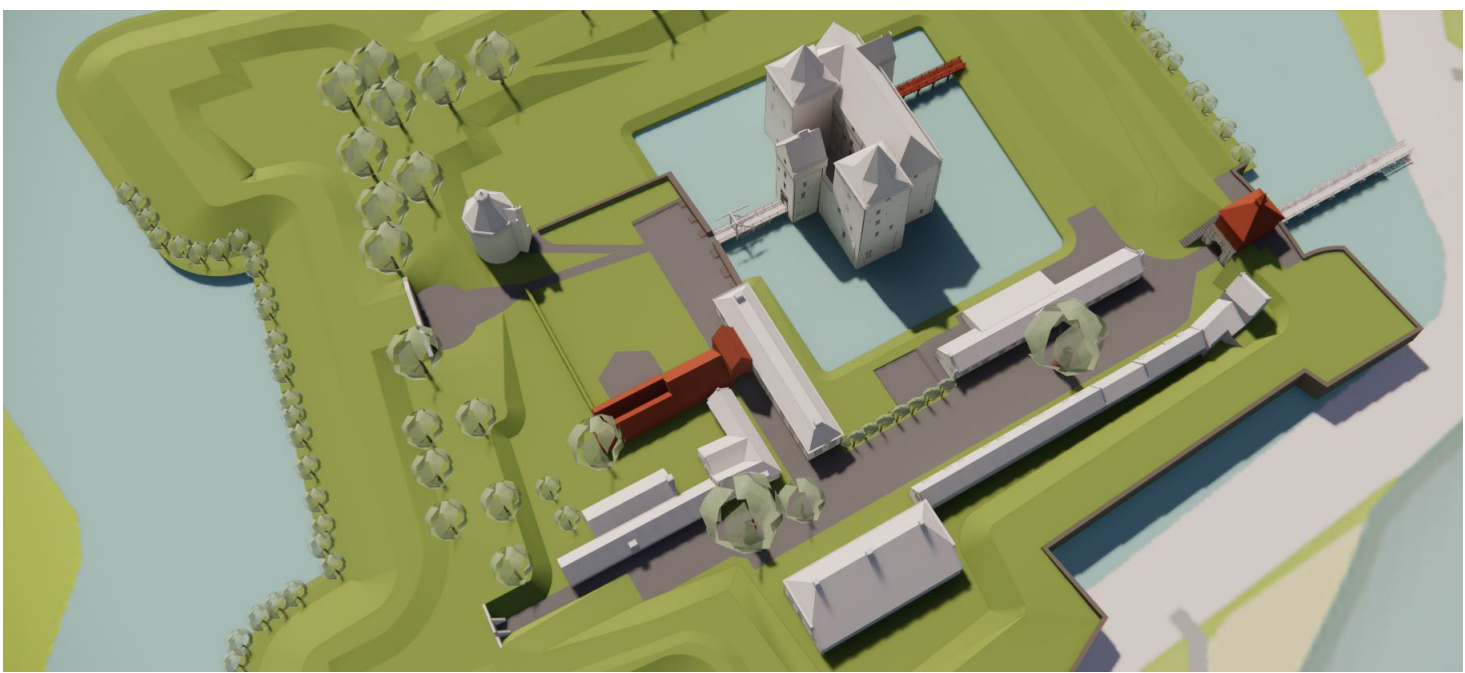
1760

Het huidige open karakter van de Voorburcht wat niet overeenkomt met de oorspronkelijke Voorburcht.

bestaande situatie

situatie met reconstructie brouwhuis en poort.

Een wezenlijk element van Loevestein was de Voorburcht. Naast de Kruittoren en het Arsenaal is er slechts een fundament en een beukenhaag die de begrenzing aangeeft over. Het is een belangrijk historisch element in de geschiedenis van Slot Loevestein. Door op de fundamenteen nieuwe volumes te bouwen wordt de Voorburcht weer waarneembaar. De eerste twee volumes bevinden zich ter plaatse van de oorspronkelijke toegangspoort en een aansluitend bouwvolume, het Brouwhuis.

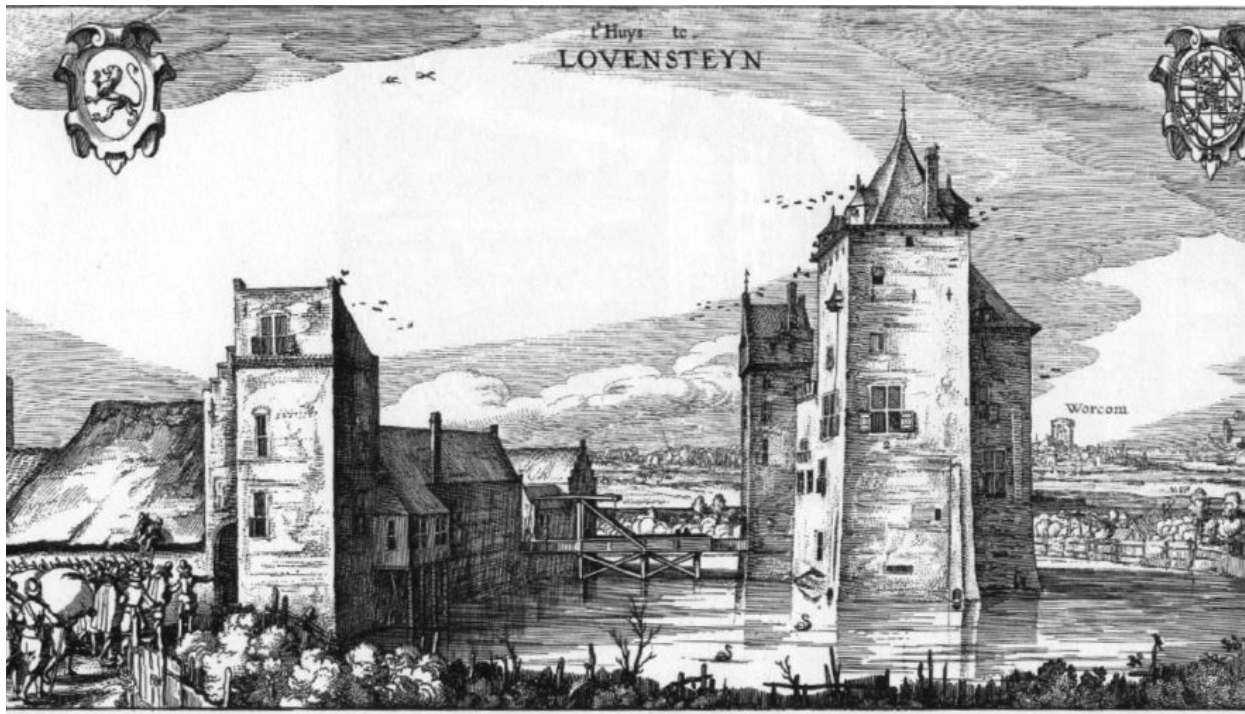
Het poortgebouw staat los van het Arsenaal. Het huidige Arsenaal is later over de oorspronkelijke gracht heengebouwd en staat op de plaats van de Bourgoignetoren en een gesloopt bouwdeel (zie afbeelding).

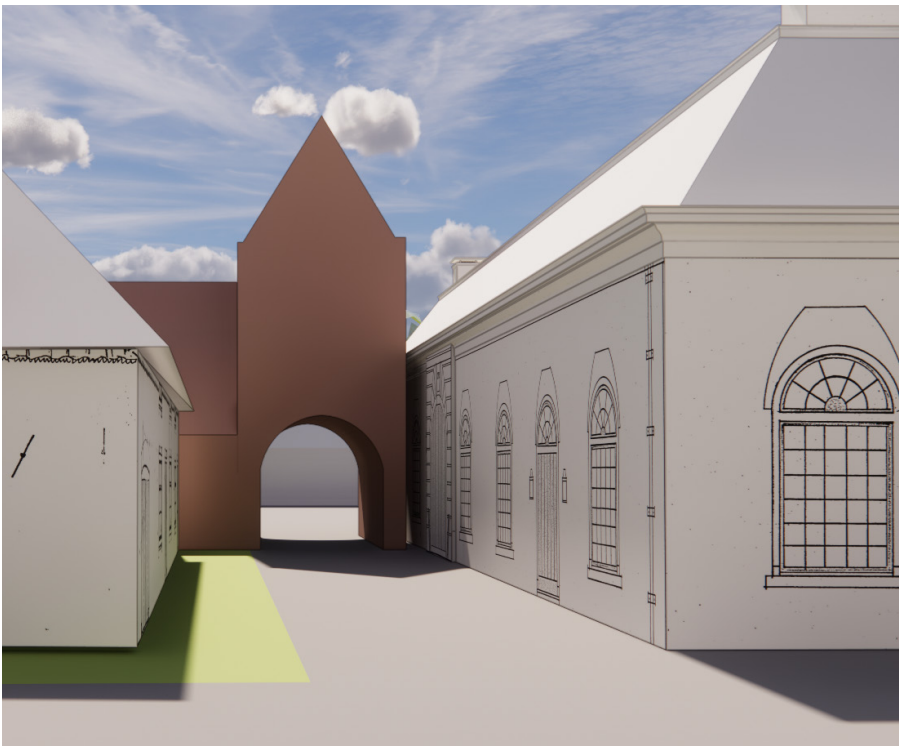
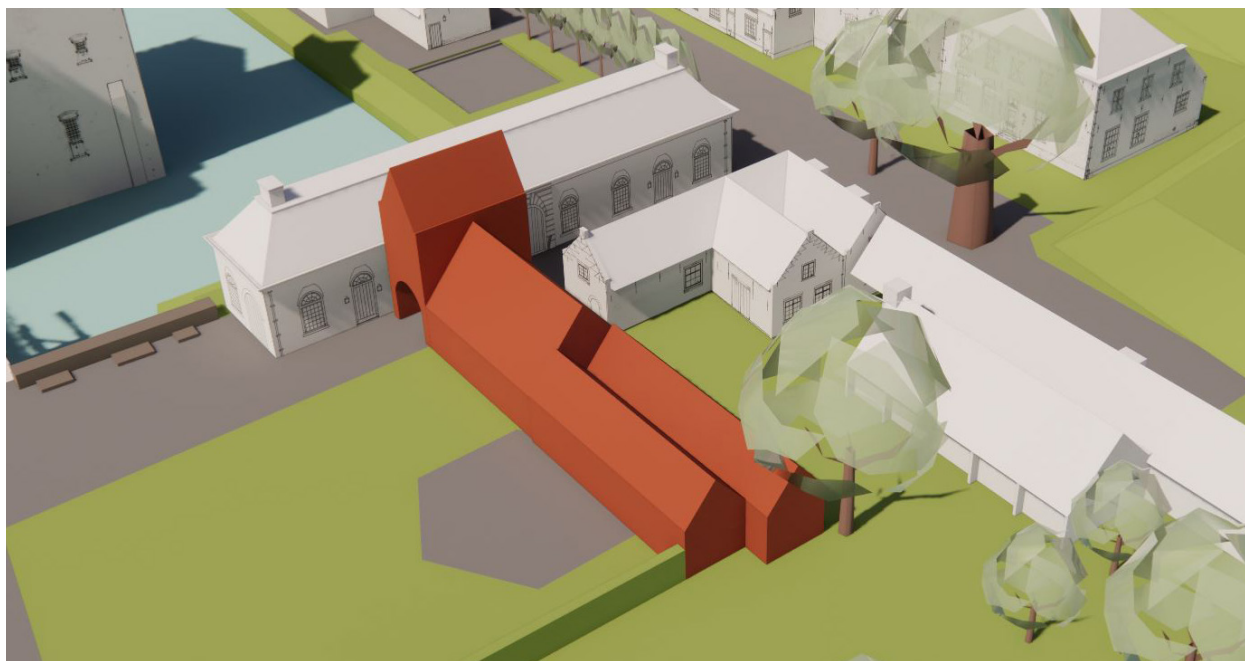
BROUWHUIS EN POORT VOORBURCHT

ARCHITECTUUR:
BELEVING:

5 - RECONSTRUCTIE MET MODERNE DETAILLERING
* * *

1678

Door het gebruik van kolommen aan de kant van het Arsenaal blijven de ramen van het bestaande gebouw zichtbaar. De brouwerij stond in de 15e eeuw ten oosten van de poort. De vorm van het brouwhuis is afleesbaar vanuit de gevonden funderingen en de afbeelding hierboven uit 1678. Door het gemis aan tekeningen kan alleen reconstructie uit deels de vorm, waarbij het duidelijk moet zijn dat dit een latere toevoeging is.

BROUWHUIS EN POORT VOORBURCHT

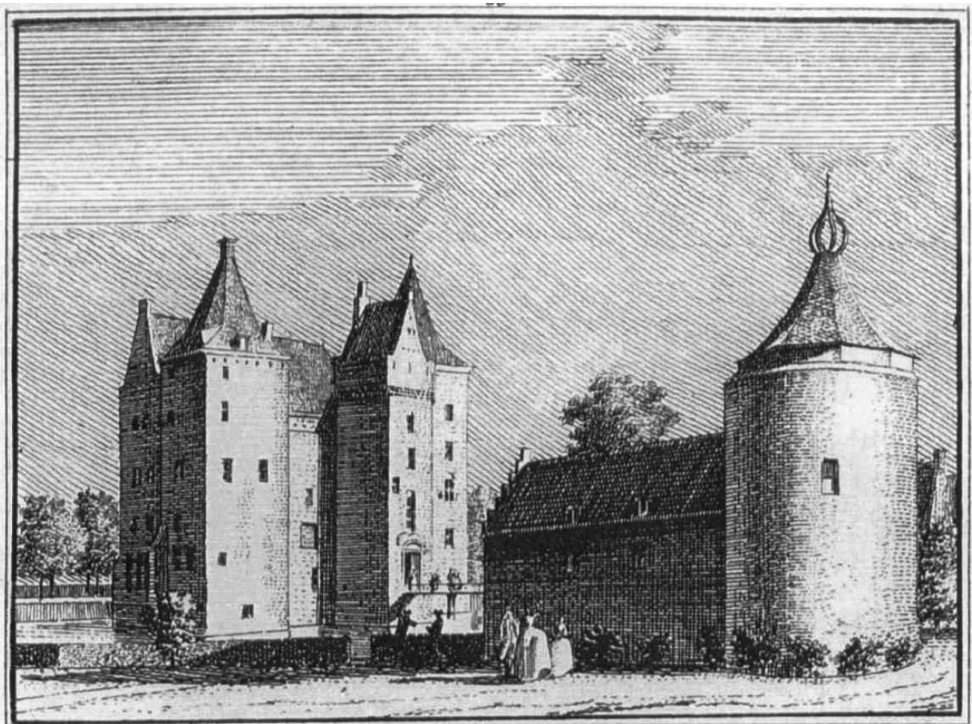
ARCHITECTUUR:
BELEVING:

5 - RECONSTRUCTIE MET MODERNE DETAILLERING
* * *

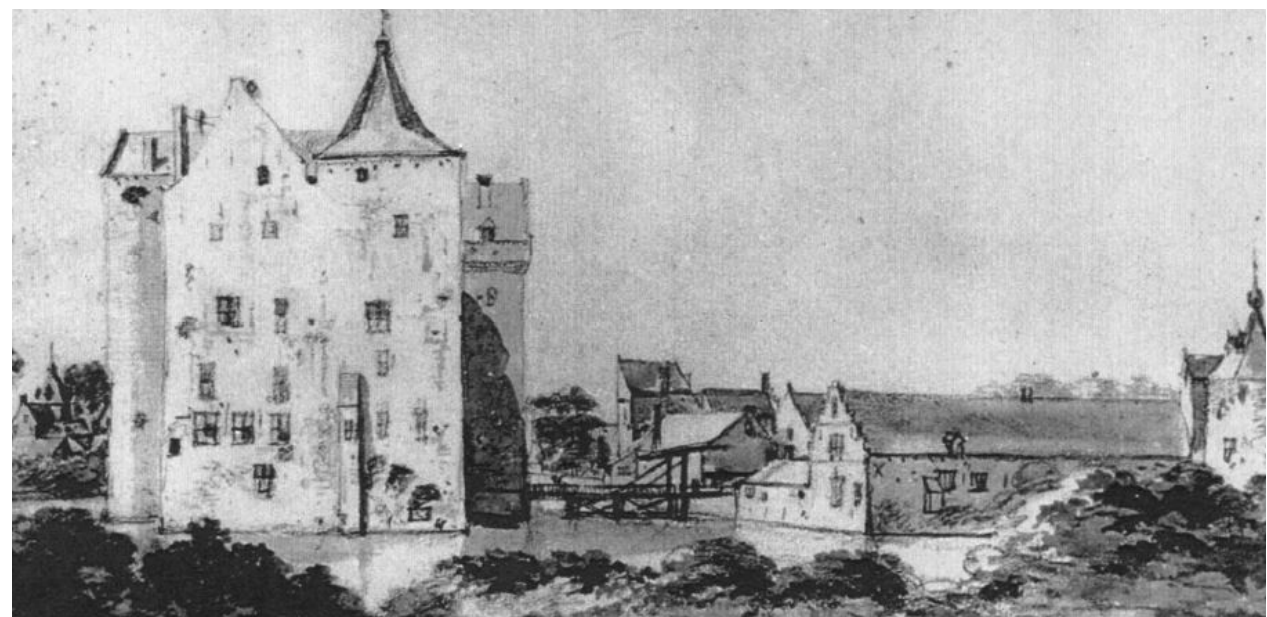
In 1681 werd de tegen de Kruittoren staande boerderij verbouwd, geschilderd en in 1682 in gebruik worden genomen als magazijn en affuithuis.

In 1781 werd een nieuw gebouw opgeleverd, het Arsenaal, als nieuw turfmagazijn. Het naast de Kruittoren gelegen oude magazijn (affuithuis), waarvan de westelijke helft met afsluitende trapgevel inmiddels was gesloopt, werd turfmagazijn en brandspuithuis onder de naam Oude Arsenaal of Oude Tuighuis. In 1853 verdween ook het laatste deel van dit gebouw.

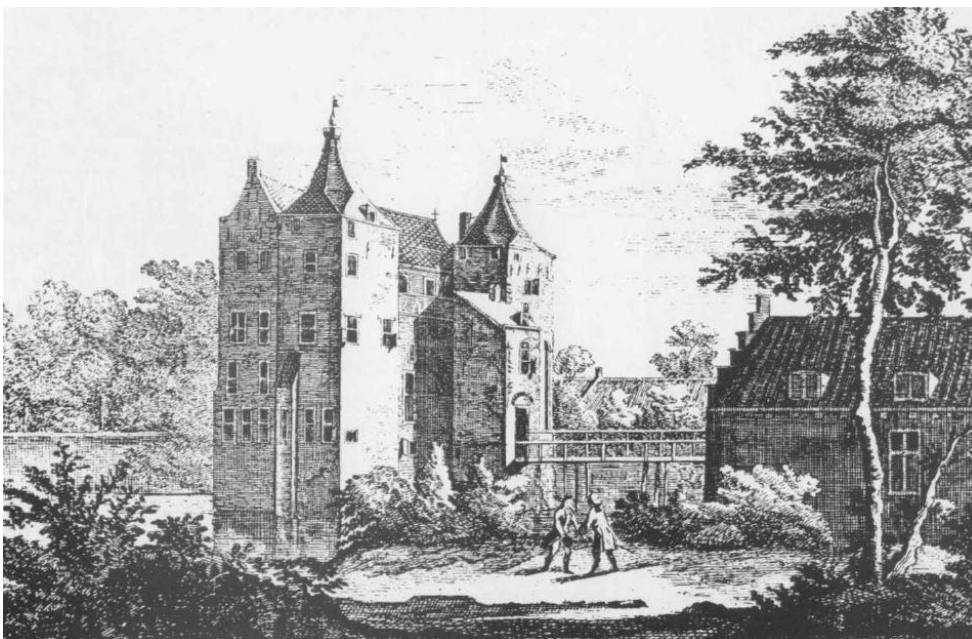

't SLOT LOEVESTEIN. 1732.

1732

1646

1759

Ook het Tuighuis wordt gereconstrueerd op de oude nog aanwezige fundamenteën. Het bouwvolume behoort tot de bebouwing en afsluiting van de Voorburcht. Het oorspronkelijke bouwvolume was tegen de Kruittoren gebouwd. Om doorgang tot de Genieloods en om de eigen entree van de Kruittoren te behouden, is er in tegenstelling tot de historische situatie voor gekozen om ruimte te houden tussen het gebouw en de toren. De historische verbinding tussen twee gebouwen zou visueel behouden kunnen worden. Ook hier geldt reconstructie op basis van beelden, met als meer uitgesproken moderne invulling de beeindiging naar het Kruithuis.

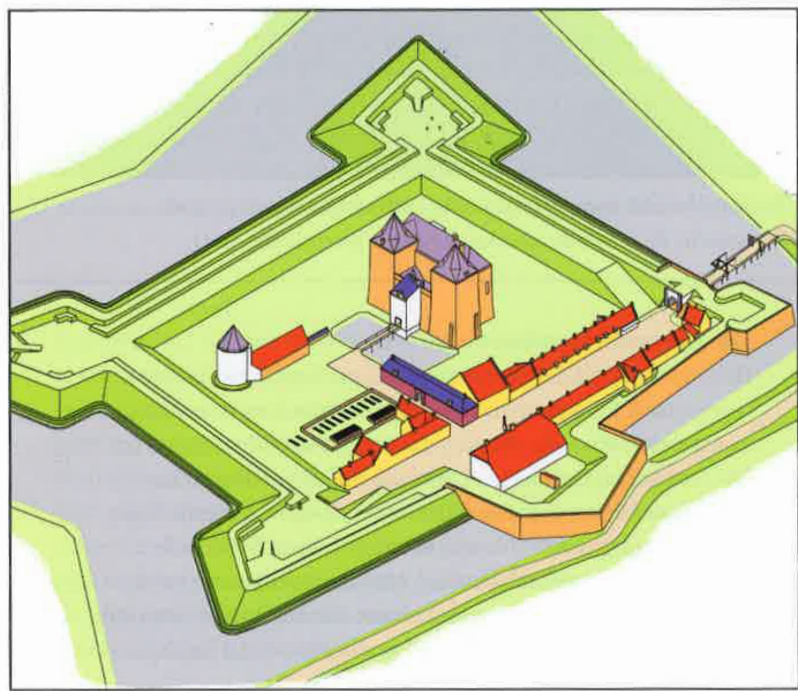
DIACONIE EN TURFSCHUUR

ARCHITECTUUR: 6 - NIEUWBOUW MET HISTORISCHE GRONDSLAG

BELEVING: * * *

Huidige situatie

Loevestein rond 1840
(afbeelding uit 'slot Loevestein
ontrafeld').
Hier zijn de twee volumes te zien.

De gereconstrueerde volumes van de Diaconie en de Turfschuur.

Tot die enkele huizen, die in particuliere handen waren – in dit geval van de diaconie van Loevestein - behoorde de 17de-eeuwse Predikantswoning met aangrenzende turfschuur. De schuur werd in 1729 gedeeltelijk afgebroken ten behoeve van de nieuw gebouwde barakken aan de zuidzijde van de Voorhof. Was het huis na 1664 eeuw door een predikant bewoond, sedert het vertrek van dominee Duiser in 1810 zal de woning in verval zijn geraakt. Het huis en het restant van de schuur heeft men dan ook in 1853 gesloopt. Op basis van fundering kan een historische variant met moderne uitstraling worden toegepast.